

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

INSTITUT POLITOLOGICKÝCH STUDIÍ

Východní Timor – role OSN na cestě k nezávislosti

Lucie Dvořáková

MAGISTERSKÁ DIPLOMOVÁ PRÁCE

Praha 2008

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu. Současně dávám svolení k tomu, aby tato práce byla zpřístupněna v příslušné knihovně UK a prostřednictvím elektronické databáze vysokoškolských kvalifikačních prací v repozitáři Univerzity Karlovy a používána ke studijním účelům v souladu s autorským právem.

V Praze dne 21.května 2008

Lucie Dvořáková

Bibliografický záznam

Dvořáková, Lucie, *Východní Timor – role OSN na cestě k nezávislosti*, Praha: Univerzita Karlova v Praze, Fakulta sociálních věd, Institut politologických studií, 2008, 84 str., Vedoucí diplomové práce: JUDr. PhDr. Tomáš Karásek.

Anotace

Práce se zaměřuje na cestu Východního Timoru k nezávislosti s důrazem na roli OSN v tomto procesu. Po historickém úvodu zachycuje situaci ve Východním Timoru v druhé polovině 20. století, kdy Východní Timor opouštějí Portugalci, aby po vyhlášení nezávislosti během občanské války v 70. letech došlo k obsazení Indonésií. Okupace trvá až do konce devadesátých let, kdy je pod mandátem OSN uspořádáno referendum o nezávislosti. Svoji pozornost jsem soustředila na angažování se OSN v konfliktu, počínaje tolerancí vůči násilné a krvavé okupaci, následné dlouholeté apatii celé světové veřejnosti až po aktivní roli organizátora referenda, přechodnou správu OSN a nezávislost Východního Timoru v roce 2002, kterou mají podpořit následné mise. Role OSN ještě nebyla završena a přítomnost OSN v oblasti trvá.

Abstract

Diploma thesis „East Timor – The Role of the United Nations on its Way to Independence“ evaluates the way of the East Timor towards independence with the involvement of the UN. Following an overview of the historical context, the thesis analyses the situation in the second half of the 20th century, focusing on the UN's performance during Indonesia occupation and then on the popular consultation and following peace operations. Thesis tries to identify the factors that enabled the occupation lasted so long and discusses lessons to be learned from the recent peace operations.

Klíčová slova

Asie, Východní Timor, OSN, právo na sebeurčení, mise OSN, peacekeeping, Indonésie

Keywords

Asia, East Timor, UN, self-determination, UN mission, peacekeeping, Indonesia

Osnova

Úvod	6
1. Charakteristika Východního Timoru	9
2 Kolonialismus, příjezd Portugalců	12
3 Portugalský Timor v první polovině dvacátého století	14
4 Šedesátá léta a situace v OSN	17
5 70. léta uvnitř Portugalského Timoru	19
6 70. léta vně Portugalského Timoru	21
6.1 Mezinárodní souvislosti	21
6.2 Portugalsko	22
6.3 Austrálie	23
6.4 Spojené státy americké	24
6.5 Indonésie	25
6.6 OSN	27
7 80. léta– konsolidace a počátek změny	30
7.1 Mezinárodní souvislosti a OSN	30
7.2 Portugalský Timor	31
8 90. léta – krvavá cesta k nezávislosti	33
8.1 Masakr na hřbitově Santa Cruz	33
8.2 Mezinárodní dopad Santa Cruz a mírový plán	34
8.3 Timor Gap Treaty a Nobelova cena	35
8.4 OSN	36
9 Konec devadesátých let – cesta k samostatnosti	
9.1 Portugalský Timor	38
9.2 Mezinárodní souvislosti a změna indonéské strategie	38
9.3 OSN a Dohody 5. května	40
10 Lidové hlasování a role UNAMET	42
10.1 Registrace voličů	42
10.2 Volby	43
10.3 Bilance UNAMET	43
11 Mezinárodní intervence po hlasování a role INTERFET	46
12 UNTAET a cesta k nezávislosti	48
12.1 Vznik mise	48
12.2 Mandát, struktura a vývoj	50
12.3 Bezpečnostní složky	51
12.4 Humanitární operace	53
12.5 Výkon spravedlnosti	53
12.6 UNTAET a Indonésie	55
12.7 Bilance UNTAET	56
12.8 Vyhlášení nezávislosti	58
13 Podpůrná mise UNMISSET	60
13.1 Mandát UNMISSET	60
13.2 Civilní složka	61
13.3 UNDP podporující UNMISSET	61
13.4 Bezpečnostní složka	62
13.5 „Puč“ 4. prosince 2002	63
13.6 Pokračování mise	65
14 Mise UNOTIL po odchodu vojáků	67
15 Mise UNMIT a nepokoje posledních let	68

Závěr	71
Summary	74
Přílohy	75
Seznam literatury	77

Úvod

Ve své práci se budu věnovat roli OSN v konfliktu ve Východním Timoru. OSN se na tomto malém a chudém území, nyní nezávislém státu, nepřímo angažovala již od šedesátých let, aby zde na konci devadesátých let provedla jeden ze svých nejkompexnějších zásahů v Asii a Tichomoří vůbec.¹ Ač byla podpora OSN tohoto území zpočátku spíše formální, na konci devadesátých let se zhmotnila v podobě několika speciálně zaměřených mírových jednotek, které pomáhaly nově rodícímu státu při prvních krocích směrem k samostatnosti.

Jeden ze základních principů Charty OSN je právo národů na sebeurčení.² Národu Východního Timoru bylo toto právo poprvé přiznáno deklarací Valného shromáždění z roku 1960, kdy byl označen za nesamostatné teritorium (non-self governing territory) a byl spravován Portugalskem jako zámořská provincie. Roku 1974, po pádu autoritativního režimu, dalo Portugalsko najevo ochotu uznat Timoru právo na sebeurčení, tedy případnou nezávislost. O rok později vypukly konflikty mezi skupinami přívrženců nezávislosti a přívrženců integrace a Východní Timor vyhlásil nezávislost. V důsledku toho se Portugalsko stáhlo, Východní Timor obsadila Suhartova Indonésie a udělala z něj 27.indonéskou provincií. Rada bezpečnosti OSN v té době vyjádřila pouze oficiální nesouhlas s anexí.

Ani samotné skončení studené války nevedlo k sebeurčení Východního Timoru a léty okupace vyčerpaný národ čekal až do konce tisíciletí. V roce 1998 navrhl indonéský prezident Habibie, který nahradil dlouholetého vládce Suharta autonomii pro Východní Timor, to však bylo timorskými opozičními vůdci odmítnuto. Na začátku dalšího roku Habibie připustil, že je ochoten jednat o případné nezávislosti. Po ministerských jednáních v New Yorku došlo k dohodě o konání referenda pod záštitou Generálního tajemníka OSN Kofiho Annana. V červnu začala oficiálně fungovat mise UNAMET (United Nations Assistance Mission to East Timor). Rada bezpečnosti v rezoluci č.1246 (1999), která tuto misi zakládala, zdůraznila odpovědnost indonéské vlády za udržení míru a bezpečnosti, za pokojné a svobodné konání voleb a za bezpečnost Timořanů. S blížícími se volbami se situace zhoršovala a volby byly několikrát odloženy. Během volební kampaně byli příznivci

---

¹ Někteří autoři hovoří o Východním Timoru v devadesátých letech jako o „prázdné skořápce“ a zásah OSN považuje za nejkompexnější a nejextenzivnější peace-keeping a nation-state building operaci v této oblasti, více v Siapno, J., „Timor Leste, On a Path of Authoritarianism?“, Southeast Asian Affairs, 2006, Proquest Asian Business and Reference, str.325.

² Charta OSN, <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/charta-organizace-spojonych-narodu-a-statut-mezinarodniho-soudniho-dvora.pdf>, čl.73, str.29.

nezávislosti napadání indonéskými vojáky. Oběťmi útoků byli i příslušníci jednotek UNAMET. Voleb se zúčastnilo 95 % oprávněných voličů a 78,5 % se vyslovalo pro autonomii. To vyvolalo odvetnou reakci indonéských vojáků s cílem potrestat voliče a možná i varovat případné separatisty v jiných provinciích.

Mise UNTAET (Přechodná správa Spojených národů pro Východní Timor), která nahradila předchozí misi, se měla postarat o správu východotimorského teritoria v přechodném období před dosažením úplné nezávislosti. I přes vzájemná společná prohlášení mezi jednotkami UNTAET a představiteli indonéské vlády a armády docházelo stále k násilným střetům mezi indonéskými ozbrojenými skupinami a Východotimořany. V roce 2001 proběhly první svobodné volby, docházelo také k postupnému snižování vojáků UNTAET a jejich nahrazování nově vznikajícími východotimorskými obrannými silami. To, že OSN nemohla opustit Východní Timor ani po vyhlášení nezávislosti bylo zřejmé a tak se jen měnila podoba a četnost jejich složek v podobě následných misí. OSN tak vykonávala nejen roli peacekeepingu při obnovování míru, ale i obnovení politické stability, ekonomického růstu a demokratických institucí nově vzniklého státu (nation-building).

Jak je z krátkého přehledu zřejmé, role OSN se v průběhu času měnila. V šedesátých letech přiznala Východnímu Timoru právo na sebeurčení, aby když došlo na „lámání chleba“ v polovině let sedmdesátých a k anexi Indonésií své přiznání neobhájila. Ve své práci budu hledat odpověď, jaké vnitřní a vnější faktory ji k tomuto postoji vedly. Nelze zpochybnit, že jedním z vnějších faktorů bude okolnost studené války, protože OSN je a bude - a platilo to zejména za studené války - organizace států a její principy sepsané v Chartě budou platit, jen pokud je státy budou respektovat. Faktorem v opožděné dekolonizaci a v pozdním uplatnění práva na sebeurčení budou zřejmě i vztahy s nekomunistickou Indonésií. Po skončení studené války se možná ukáže, že roli hrála i situace uvnitř jednotlivých zainteresovaných států a zřejmě především to, kdo je v jejich čele.

Na konci devadesátých let se OSN opět angažuje v oblasti a pomáhá Východnímu Timoru při rozhodování o své samostatnosti. V této části práce budu analyzovat jednotlivé mise OSN a pokusím se odpovědět na to, jak dobře OSN tuto roli hraje a pokusit se i nalézt problematiska místa jednotlivých misí. Bude se nabízet otázka, zda by se situace na Východním Timoru zklidnila a země by nebyla na pokraji občanské války, pokud by mise OSN na Východním Timoru byly úspěšnější.

Pro svoji práci využiji knihy renomovaných autorů zabývajících se problematikou Východního Timoru, jako je James Dunn a jeho obsáhlá studie „East Timor: A Rough Passage to Independence“, či studie velitele jedné z misí Iana Martina s názvem „Self-Determination in East Timor, The United Nations, the Ballots, and International Intervention“, nebo „The United Nations and East Timor: From Self-Determination to State-Building.“ Ze studií věnované peacekeepingu je důležité zmínit práci Michaela G. Smitha s názvem „Peacekeeping in East Timor,“ nebo práci profesora mezinárodních vztahů Geoffreya C. Gunna „New Nation: United Nations Peace-Building in East Timor.“ Využiji i články Noama Chomského věnující se především americké zahraniční politice vůči Východnímu Timoru. Prospěšná mi bude i rozsáhlá 2500-stránková studie Chega!³ komise s názvem Commission for Reception, Truth and Reconciliation (CAVR) z roku 2001, která se zabývala hodnocením konfliktu na Východním Timoru mezi léty 1974-1999. Z českých autorů stojí za zmínku Jan Klíma a jeho práce „Východní Timor“, či „Špatné svědomí mezinárodního společenství,“ nebo Zdeněk Zbořil věnující se dějinám Indonésie a potažmo i konfliktu ve Východním Timoru.

V první části práce budu sledovat situaci ve Východním Timoru do devadesátých let a pokusím se nalézt odpověď na otázku, co vedlo k tomu, že OSN dovolila anexi a následnou okupaci a jak se k tomu vyjadřovaly klíčové mocnosti. Zajímat mě bude i události konce osmdesátých let a proč sami o sobě nevedly k odchodu Indonésie z ostrova. V druhé části se zaměřím na jednotlivé mise a pokusím se najít některá jejich slabá místa.

---

³ Portugalský výraz pro „dost“, Chega! Final Report of the Commission for Reception, Truth and Reconciliation in East Timor (CAVR), <http://www.etan.org/news/2006/cavr.htm>.

1 Charakteristika Východního Timoru

Nově vzniklá Demokratická republika Východní Timor⁴ je velice specifická svou polohou a prostředím a proto bych si na úvod dovolila krátkou charakteristiku. Východní Timor se rozkládá na ploše 19 000 km² a je součástí indonéského souostroví (Malých Sund).⁵ Jeho břehy jsou z jedné strany omývány Indickým oceánem (ropu ukrývající Timorské moře) a Tichým oceánem (Bandské a Suwuské moře) ze strany druhé. Vlastní ostrov Timor je rozdělen na Východní Timor a indonéskou provincii Západní Timor, jež tvoří hlavní část indonéské provincie Nussatenggara Timor.⁶ Východní Timor se skládá z východní části ostrova Timor, dvou menších ostrovů Atauro (blízko Dili), Jaco (u východního cípu ostrova) a z enklávy Oecussi⁷ na severním pobřeží Západního Timoru.⁸ Kromě přilehlé Indonésie je nejbližším sousedem Austrálie, vzdálená přibližně dvě hodiny letu, přičemž na hlavní ostrov indonéského souostroví Jáva je to zhruba dvojnásobek.

Východní Timor čítá 13 okresů, včetně enklávy Oecussi. Dili je zdaleka největším městem s odhadovanou populací kolem 120 000.⁹ Baucau je druhým největším městem, přičemž ostatní okresní města jsou počtem obyvatel poměrně nevýznamná. Celková populace čítá 1 040 880 obyvatel podle posledního sčítání, odhady se pohybují níže, kolem 800 000, tedy ne o mnoho více než při indonéské okupaci v roce 1975.¹⁰ Východní Timor disponuje mnoha etnickými menšinami, s nejvýznamnějším etnikem Mauberů. Neexistuje žádný společný jazyk, jako oficiální jazyky byly stanoveny tetum a portugalská.¹¹

---

⁴ Můžeme se setkat s dalšími názvy, jako je Timor-Leste a Timor Oriental (portug.), či v jazyce tetum Timor Lorosa'e, za portugalské nadvlády byl nazýván Portugalský Timor, za indonéské Timor Timur. Já budu ve své práci používat převážně český termín Východní Timor, případně Portugalský Timor za portugalské nadvlády.

⁵ Viz mapa v příloze 1.

⁶ Hranice mezi Západním a Východním Timorem byla stanovena kolonizátory, ale oficiálně byla uznána až v roce 1916 sepsáním tzv. Sentence Arbitral v Haagu. Hranice mezi oběma teritorii se respektuje, ale demarkace mezinárodní hranice mezi Východním Timorem a Indonésií zatím neproběhla.

⁷ Původ této kolonie je v koloniální minulosti, kdy malé městečko Lifau v Oecussi bylo hlavní portugalskou osadou. Dili bylo ustaveno hlavním městem až v roce 1769, kdy bylo usouzeno, že by mohlo nabízet větší přirozenou ochranu proti útokům zvenku a klidnější vody pro přistávání.

⁸ Několik indonéských ostrovů je situováno v blízkosti severního pobřeží Východního Timoru.

⁹ Toto číslo narostlo z 90 000 po přísunu vesnického obyvatelstva po povolebních masakrech v září 1999.

¹⁰ Údaje z CIA Factbook, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/tt.html>.

¹¹ Šlo především o politický tah a vymezení se vůči Indonésii, z dalších jazyků je zde indonéština, angličtina a dalších zhruba 16 místních jazyků, přehled na http://www.ethnologue.com/show_country.asp?name=TL.

Náboženství je ve společnosti velice významné a odráží portugalský vliv. Více než 90 % populace je římsko-katolického vyznání.¹² Katolické vyznání se často mísí s tradičně animistickými praktikami, zejména v rámci vesnických komunit. Dva hlavní východotimorští biskupové a jejich kněží se těší velké oblibě a významu ve společnosti a církev hrála v dějinách tohoto teritoria vždy významnou roli.¹³ Součástí společnosti byla také menší muslimská komunita arabského původu, která byla během indonéské éry vědomě rozšiřována. Dnes tato komunita čítá zhruba čtyři procenta. Za zmínku stojí ještě tříprocentní menšina tzv. Indů (hindu).¹⁴

Krajina Východního Timoru je hornatá a těžko přístupná. Klima je rovníkové a tropické s příznivějšími podmínkami v horských oblastech a na východních planinách. Rozlišujeme zde dvě hlavní období, období sucha trvající od května do listopadu a období dešťů po zbytek roku. Déšť často komplikuje pohyb a způsobuje sesuny půdy vedoucí k narušení komunikací. Často ani jiné způsoby dopravy po vodě, či vzduchem nejsou v té době vhodné. Celkově je infrastruktura nedostatečná vně Dili, ve vesnických oblastech téměř neexistuje.¹⁵ Silniční soustava, která byla vyvinuta povětšinou Indonésany, nebyla v posledních letech příliš udržována a byla ještě dále poničena těžkými vojenskými vozidly během nepokojů. Letecká doprava je omezena na několik letišť. Lodních přístavů se nachází pouze několik na severním pobřeží a žádné na jižním. Železnice a veřejná doprava neexistuje. Elektrický systém byl významně poničen během nepokojů a bude chvíli trvat než bude opět obnoven.

Chudoba je velmi rozšířená mezi Východotimořany, spolu se související vysokou mírou analfabetismu a vysokou úmrtností. Mimo města se obyvatelstvo žíví především samozásobitelským farmářstvím a příležitostným prodejem plodin. Káva je hlavní zemědělskou plodinou pro export, ale její zpracování je značně zastaralé. Očekává se vzrůst rybářského průmyslu, nicméně zdaleka největší příjmy by měly v budoucnu plynout z ropy těžené v Timorském moři.¹⁶ V nejbližší době se nedá očekávat, že země nebude závislá na zahraniční pomoci.

¹² Což tak výrazně odlišuje kulturu Východního Timoru od sousední muslimské Indonésie.

¹³ Rovněž důležitá byla pro společnost místní čínská komunita, která kontrolovala většinu obchodu a bohatství během portugalské éry. Během indonéské vlády její význam poklesl a nyní opět může nabýt na důležitosti.

¹⁴ Údaje ze Zbořil, Z., „Východní Timor – nejmladší stát z vůle OSN“, *Mezinárodní politika*, 04/2008, str. 11.

¹⁵ Netýká se komunikací vytvořených misí UNTAET za dobu jejího působení.

¹⁶ Více o problematice Timorského moře a těžbě ropy později.

Charakteristika prostředí Východního Timoru poukazuje na problémy vládnutí a udržování pořádku na Východním Timoru. Nепrostopný terén a izolovanost jednotlivých sídel zčásti vysvětluje, proč měli Holanďané a Portugalci problémy při kontrole vzdálenějších částí kolonií, proč jsou zemské a námořní hranice tak snadno prostupné třeba i pro nelegální obchod a proč se porušování lidských práv tak nesnadno kontroluje. Tyto podmínky také vysvětlují, proč bylo tak snadné zvítězit v gerilové válce australských komand vůči Japoncům v roce 1942 a proč nebyla indonéská armáda schopna zničit Ozbrojené síly národního osvobození Východního Timoru (Falintil) během 24-leté indonéské okupace. Zajištění bezpečnosti a spolupráce tedy předpokládá zlepšení propojenosti jednotlivých komunit a na této bázi postupný ekonomický a sociální rozvoj.

2 Kolonialismus, příjezd Portugalců

Timor sice vždy ležel na hlavních cestách indonéským souostrovím, ale podobně jako u jiných zemí v této oblasti byla jeho historie napsána až dobyvateli. Ti se zde usazovali zpočátku jen dočasně a zejména tehdy, když čekali na příznivěji vanoucí větry, nebo proto, že zde našli nějakou obchodovatelnou komoditu, která ale nebyla nikdy příliš výnosná. Portugalci poprvé vstoupili na půdu Východního Timoru na počátku 16.století, když hledali v Evropě žádané koření. V roce 1511 se vydali z Goa směr východ, aby dobyli Malaku, důležité obchodní město tehdejší jihovýchodní Asie. S tím se nespokojili a pokračovali dále na východ, kde při hledání Moluk, ostrovů koření, narazily na ostrovy Flores, Solor a Timor. Tyto ostrovy se pak staly portugalskými a posléze i nizozemskými koloniemi.

Na Timoru se koření nedařilo, ale oplýval santálovým dřevem. Portugalci se na ostrově usadili a o několik desítek let později postavili na ostrově první kostel. Tak začalo období osídlení v Lifau¹⁷ na severu západní části ostrova misionáři, obchodníky se santálovým dřevem a tzv.topasy.¹⁸ Portugalci se usadili i na jiných ostrovech v oblasti, ale osady nebyly příliš dobře chráněny. Holanďané brzy vyhnali Portugalce z Malaky, Makassaru v Sulawesi a v roce 1652 i z jejich nově vybudovaného přístavu v Kupangu na západě Timoru, jen pět let po jeho dokončení.

V roce 1702 oznámila portugalská vláda svoji formální přítomnost v Lifau, kontrolující Timor skrze svoji kolonii v Goa. Guvernér přenesl vojenské povinnosti na místní krále (liurai), což se stalo tradicí až do 20.století. Portugalci měli často problémy s místními králi, stejně jako s vlivnými topasy, kteří ovládli obchod se santálovým dřevem. Ti navzdory svému původu s Portugalci příliš nespolupracovali. Koloniální správa se potýkala s nedostatkem financí, upadaly i místní misie. Portugalci se v Lifau necítili příliš bezpečně, a tak se v roce 1769 rozhodli přesunout do Dili. Tam se setkali s lidmi Belu, obývajícími východní část ostrova.

Ze svého nového centra v Dili měli Portugalci pouze omezenou možnost kontrolovat Východní Timor. Lokální odpor a omezené vojenské prostředky omezily působnost

¹⁷ Dnes enkláva Oecusse (Ambeno).

¹⁸ Topasové byli potomci portugalských obchodníků, námořníků a vojáků, jejichž příbuzní žijí na Timoru dodnes.

Portugalců na nějakou dobu pouze na severní pobřeží. S nizozemskou přítomností na ostrově vyvstal problém jeho rozdělení. V roce 1777 byl neoficiálně rozdělen na západní část pod nizozemskou správou a na východní kontrolovanou Portugalci. V roce 1851 guvernér Lopes da Lima zahájil soustavu jednání s holandskými koloniálními autoritami o přesném vymezení hranic. Tato jednání ustanovila princip výměny území mezi Portugalskem a Nizozemím s přihlédnutím na dohodnutou hranici, která dělila ostrov od východu na západ mezi koloniální mocnosti. Portugalcům toto opatření značně ulevilo od koloniálních válek s Nizozemím a umožnilo jim konsolidovat jejich moc na východě územní výměnou za Flores a Solor. V roce 1895 Portugalci utvořili vojensko-administrativní jednotky v podobě deseti okresů Východní Timor, přičemž Oecusse se stal 11 okresem.¹⁹ Portugalci stavěli vojenské kasárny, úřady, školy, nemocnice a věznice již před koncem 19.století. Katolická církev, která byla od roku 1834 dvacet let zakázána, byla znovuobnovena a biskup Medeiros byl přivítán v zemi.

Jednání o území však ještě nebyly u konce a kulminovaly v dohodě Portugalska a Nizozemí, že se sejdou u Mezinárodního soudu v Haagu. Tam došlo k závěrečné dohodě ohledně koloniálních hranic v podobě tzv. *Sentença Arbitral* v roce 1913. Poslední územní výměna ve shodě s tímto rozhodnutím proběhla v roce 1917. Výsledkem bylo, že Východní Timor na východě ostrova (spolu s enklávou Oecusse, ostrovy Ataúro a Jaco) se stal jedinou koloniální državou Portugalska na souostroví, zbytek byl přenechán Nizozemí jakožto dominující mocnosti.²⁰

Toto formální vyřešení mezinárodních hranic mezi Nizozemím a Portugalskem se stalo důležitým bodem pro politickou budoucnost Východního Timoru. Když Indonésie získala po druhé světové válce nezávislost, požadovala u OSN hranice podle bývalých nizozemských koloniálních hranic. V souladu s tímto principem vstoupila i do boje za Irian /Západní Papuu v šedesátých letech. Co se týče oblasti Timoru, Indonésie ve svém návrhu ohledně nároku na Irian v pozdních padesátých letech dokonce výslovně popřela jakýkoliv nárok na Portugalský Timor.²¹ Dokonce ani později, mezi léty 1974-75 a v letech okupace se indonéská vláda nikdy nesnažila tvrdit, že by měla historicky územní nárok na Východní (portugalský) Timor.

¹⁹Dunn, J., *East Timor: A Rough Passage to Independence*, Longueville Media, Australia, 2003, str. 17.

²⁰ Od této doby byl spravován z Macaa až do roku 1942.

²¹ Dunn, J. (2003), str.85.

Podobně důležité pro osud Východního Timoru bylo nezřeknutí se své pozice administrativní mocnosti ve Východním Timoru portugalskou vládou. To umožnilo, že otázka jeho práva na sebeurčení zůstala otevřená na agendě OSN, což ji odlišilo od jiných, méně úspěšných, nacionalistických, či separatistických tužeb ostatních národů na indonéském souostroví ve 20.století.

3 Portugalský Timor v první polovině dvacátého století

Portugalská moc a prosperita upadala už od 17.století. Z portugalských kolonií byl Portugalský Timor ta nejvzdálenější a nejméně strategická. Portugalsko se ve své podpoře vzdáleného teritoria omezilo jen na velmi omezené hospodářské a politické investice.²² Navíc klesající cena santálového dřeva v 19.století donutila Portugalce, aby zavedli na Východním Timoru jinou plodinu a zabránili tak úpadku vývozního sektoru. Nicméně timorské samozásobitelské zemědělství nemělo přebytečné pracovní síly, a tak se její zavedení v důsledku příliš nepodařilo.

Během dvacátého století čelilo navíc samo Portugalsko domácí nestabilitě. V roce 1910 bylo království nahrazeno republikou, která byla nahrazena státem jedné strany. Na Portugalský Timor přijelo v tomto období mnoho Číňanů, kteří vytvořili obchodní komunitu. Nicméně k celkovému rozvoji ostrova to příliš nepřispělo a Timor zůstal vzdálenou opuštěnou kolonií, která musela fungovat bez výraznější podpory ze strany Portugalska. Co se týče personálního zajištění, v roce 1929 bylo na ostrově pouze 200 lidí portugalské národnosti s dalšími 300 vojáky²³ a Lisabon zde vládl skrze místní zástupce. V roce 1930 byly tzv. Koloniálním zákonem (Colonial Act) vytvořeny reprezentativní lidové rady, které umožnily i některým místním získat portugalský národní status a omezenou rozhodovací pravomoc. Mimo jiné v něm bylo zdůrazněno, že „Portugalsko má historické poslání vlastnit a kolonizovat zámořská území a civilizovat domorodé obyvatelstvo.“²⁴

Když Japonsko napadlo v prosinci 1941 Pearl Harbour, Austrálie očekávala, že Japonci budou okupovat Timor a použijí ho jako základnu pro své útoky proti ní. Australské, britské a holandské jednotky proto přistály v Dili 17.prosince 1941. Guvernér de Carvalho protestoval proti porušení portugalské neutrality, i když akce byla chápána mocnostmi jako preemptivní akce. Japonsko provedlo invazi na Timor 19.února 1942. Zůstane dohadem dějin, zda bylo spojenecké porušení portugalské neutrality nutné pro odvrácení japonského útoku, či zda australská přítomnost přivedla Japonce do oblasti, kam by se jinak nedostali.

²² Nejčastěji v podobě stavby kostelů, misijních stanic, obchodních vojensky chráněných osad a později několik nemocnic a škol.

²³Hastings, P., "The Timor Problem", *Australian Outlook*, (Journal of the Australian Institute of International Affairs), Vol 29, No 1, <http://www.informaworld.com/smpp/title~content=g791626560~db=all>.

²⁴ Klíma, J., *Dějiny Portugalska*, NLN, Praha, 1996, str.171.

Dopad na východotimorskou populaci byl devastující. Mezi 40 000 a 60 000 Východotimořanů zemřelo v důsledku bojů, okupace a hladomoru po zničení úrody.²⁵ Mnoho lidí bylo japonskými jednotkami týráno nebo zabito kvůli podezření z napomáhání australským gerilovým bojovníkům. Tato válka měla pro východotimorskou společnost dlouhodobé důsledky, nicméně nikdy neproběhla žádná vyšetřování spáchaných válečných zločinů a nebyly vyplaceny žádné reparace Východnímu Timoru.²⁶

Po válce se jiné metropole (Velká Británie, Francie, Nizozemí) vracely do svých kolonií a narážely na odpor místních obyvatel a na jejich touhu po samostatnosti. Na Timoru tomu bylo zcela naopak. Neexistovalo zde nacionalistické hnutí a ani místní protijaponský odboj neusiloval o vyhlášení nezávislosti na Portugalsku. Hlavní důvody byly především dvojího původu, jednak se domorodé obyvatelstvo těšilo poměrně velké nezávislosti a nevytvořil se tak prostor pro separatistické tendence. Ještě spíše byla důvodem absence jakékoliv politicko-právní nebo kulturní minulosti místních Mauberů, kteří byli objektem rozhodování shora a nedošlo u nich k pocitění nacionalismu tak, jak ho známe u jiných národních států.²⁷

Z pohledu práva na sebeurčení měla význam jednání v Haagu v roce 1949, která zakládala Spojené státy Indonésie. Tato federace měla být tvořena patnácti zeměmi, v době existence Nizozemské východní Indie spravovaných přímo nebo nepřímo,²⁸ ale o Východním Timoru se zde nemluvilo, a tak zůstal portugalskou kolonií spravovanou z Lisabonu. V roce 1951 se po změně ústavy, která přejmenovává veškeré kolonie na zámořské provincie, stává z Portugalského Timoru zámořská provincie Portugalské republiky. Stejně výsady se dostalo i africkým koloniím – Angole, Mosambiku a Guineji Bissau.²⁹

---

²⁵ Dunn (2003), str.19-22.

²⁶ Gunn, G.C., *East Timor and the United Nations: The Case for Intervention*, The Red Sea Press, Lawrenceville, 1997.

²⁷ Více o konceptu nacionalismu v článku Raphael Pouyé „Shadow states? State building and national invention under external constraint in Kosovo and East Timor (1974-2002)“, *Questions de Recherche, Centre d'Etude et de Recherche Internationales*, Paris, 13.2. 2005, <http://www.ceri-sciencespo.com/publica/question/qdr13.pdf>.

²⁸ Direct bestugurd gebied a zelfbesurende lannschappen.

²⁹ Posun k nezávislosti v té době nebyl možný především kvůli Salazarovu režimu, jehož diktatura úpěnlivě lpěla na zachování kolonií jako dědictví celého národa po svých předcích mořeplavcích, dobyvatelích, více v Klíma, J., „Špatné svědomí mezinárodního společenství“, *Mezinárodní vztahy*, 1/ 1997, str.49.

4 Šedesátá léta a situace v OSN

„Členové Organizace spojených národů, kteří mají nebo přejímají odpovědnost za správu území, jejichž lid ještě nedosáhl v plné míře samosprávy, uznávají zásadu, že zájmy obyvatel těchto zemí jsou nejpřednější, a přijímají za svou svatou povinnost závazek, že budou v rámci soustavy mezinárodního míru a bezpečnosti, zřízené touto Chartou, co nejvíce podporovat jejich blahobyť.“³⁰

Kapitola XI v článku 73 Charty OSN z roku 1945 postuluje rozvíjení samosprávy a nárok lidu závislých území na samostatnost, tzv. právo na sebeurčení. Členské státy se tak zavázaly nejen k zajištění politického, sociálního a vzdělávacího rozvoje spravovaných zemí, ale také k podpoře samosprávy a demokratických institucí. Některé země věnovaly svým zemím po druhé světové válce nezávislost, ale celkově byly principy Charty aplikovány velmi pomalu. Také proto Valné shromáždění OSN v roce 1960 vydalo deklaraci s názvem „Deklarace poskytující nezávislost koloniálním zemím a národům“ (Declaration on the Granting of Independence to Colonial Countries and Peoples),³¹ kde označilo kolonialismus za popření lidských práv, odporující duchu Charty OSN a rozvoji světového míru a spolupráce. Tato deklarace byla schválena většinou členů Valného shromáždění OSN a doslova říká: *„Všechny národy mají právo na sebeurčení, následkem čehož si mohou svobodně vybrat svůj politický status a svobodně určovat svůj hospodářský, sociální a kulturní rozvoj.“³²* Deklarace také stanoví, že v poručenských a nesamostatných územích a dalších územích, která dosud nedosáhla samostatnosti, „budou podniknuty okamžité kroky směřující k převedení výkonu veškeré moci do rukou obyvatel těchto území a to bez předběžných podmínek či výhrad, v souladu s jejich svobodě vyjádřenou vůlí a přáním a bez rozlišování na základě rasy, náboženského vyznání či barvy pleti a bude jim umožněno užívat plné nezávislosti a svobody.“³³

³⁰ Charta OSN, <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/charta-organizace-spojnych-narodu-a-statut-mezinarodniho-soudniho-dvora.pdf>, čl.73, str.29

³¹ Declaration on the Granting of Independence to Colonial Countries and Peoples, GA Resolution 1514 (XV), UN Doc.A.RES/1514 (XV), 14.12.1960.

³² Declaration on the Granting of Independence to Colonial Countries and Peoples, GA Resolution 1514 (XV), UN Doc.A.RES/1514 (XV), 14.12.1960, devět členů se zdrželo: Austrálie, Belgie, Dominikánská republika, Francie, Portugalsko, Španělsko, JAR, Velká Británie a Spojené státy. Je důležité zmínit, že byla podepsána Indonésií.

³³ GA Resolution 1514 (XV), UN Doc.A.RES/1514 (XV), 14.12.1960, <http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/152/88/IMG/NR015288.pdf?OpenElement>

Ve stejném roce byla schválena VS Rezoluce OSN 1541 (XV),³⁴ která definovala tři legitimní způsoby politického uspořádání umožňující nezávislost – dobrovolné přidružení k nezávislému státu, začlenění do nezávislého státu nebo dosažení samostatnosti. Požadovala, aby k integraci došlo pouze, pokud by zmíněné teritorium mělo zajištěné svobodné politické instituce a integrace by byla výsledkem svobodného rozhodnutí národu na základě hlasování. Rezoluce byla kritická ke koloniálním praktikám Portugalska a k nerespektování závazků Charty.³⁵ V roce 1961 VS OSN zakládá 17členný zvláštní výbor pro dekolonizaci, tzv. Zvláštní výbor pro dekolonizaci³⁶, který měl dohlížet nad plněním zmíněné deklarací. Hlavním úkolem Výboru bylo radit Valnému shromáždění v otázkách dekolonizace a informovat o případném nepříznivém vývoji v nesuverénních územích, který by mohl ohrozit mezinárodní mír a bezpečnost. Výbor neměl přílišné pravomoci prosadit své rezoluce a doporučení, ale měl mandát navštěvovat teritoria a shromažďovat informace „z první ruky“, včetně představ lidu o jejich budoucnosti.³⁷ Diskuze o dekolonizaci byly vedeny také v Čtvrtém výboru Valného shromáždění.³⁸

Indonésie v té době, s podporou Hnutí nezúčastněných, vznesla nárok na území Západního Irianu. Rezoluce 1514 mohla být chápána jako reakce. Byla to nejen forma dekolonizačního nátlaku na Portugalsko, ale také přihlášení se k odpovědnosti za budoucnost ostrova. Ačkoliv Portugalsko udrželo status-quo do změny režimu v roce 1974 a právo na sebeurčení nebylo naplněno až do roku 1999, rezoluce radikálně změnila postoj Východního Timoru ke svým kolonizátorům a k mezinárodnímu společenství. Podpořila víru tohoto malého národa, že unikne kolonialismu a stane se předmětem mezinárodní zodpovědnosti skrze OSN a jeho orgány.

---

³⁴ GA Resolution 1541 (XV), UN Doc.A.RES/1541 (XV), 15.12.1960.

³⁵ Do jisté míry hrozilo, že pokračující přítomnost koloniálního režimu vyprovokuje prezidenta Sukarno k eliminaci této poslední výspy kolonialismu. Jeho zájem byl však v této době pouze rétorický a v praxi Sukarno respektoval portugalskou suverenitu na území Východního Timoru, což stvrdil i při návštěvě Lisabonu v roce 1961.

³⁶ Jeho plný název byl „Zvláštní výbor o situaci související s plněním deklarace o poskytnutí samostatnosti koloniálním územím a národům.“

³⁷ Důsledkem všech těchto iniciativ byla vlna dekolonialismu a zhruba 60 bývalých kolonií s populací přes 80 miliónů získalo nezávislost, Východní Timor jako jeden z posledních.

³⁸ Čtvrtý výbor VS je Zvláštní výbor pro politické otázky a otázky dekolonizace.

5 70. léta uvnitř Portugalského Timoru

Pro bližší pochopení situace by bylo vhodné si popsat kromě mezinárodní scény i tu vnitropolitickou. Zárodkem politické opozice s programem širší samosprávy či nesměle vyjadřovaného nároku na sebeurčení se stala hned po karafiátové revoluci v Portugalsku Demokratická unie Timoru (UDT), která se vyslovila pro postupnou autonomii pod portugalskou vlajkou³⁹ a Timorská sociálně demokratická asociace (ASDT), která se po formálním uznání práva na sebeurčení Východního Timoru Portugalskem⁰ přejmenovala na Revoluční frontu za nezávislý Timor (FRETILIN).⁴⁰ FRETILIN hodlal vyjednávat s portugalskou správou o těchto požadavcích: uznání FRETILIN za výlučného představitele lidu Východního Timoru, uznání práva země na úplnou nezávislost, spolupráce revoluční portugalské vlády s FRETILIN při rekonstrukci země, při obraně nerostného, půdního a jiného bohatství na základě odmítání veškerého neokolonialismu. Také třetí politická orientace našla své vyjádření v podobě Sdružení za přičlenění Timoru k Indonésii (AITI), jež stěžejně získávala podporu a tak se záhy přejmenovala na Timorské lidově demokratické sdružení (APODETI).⁴¹

Portugalský guvernér Lemos Pires donutil UDT a FRETILIN k podepsání koaliční dohody. Doufal, že se obě strany zasadí o vyhlášení nezávislosti, která by zastavila rostoucí indonéský tlak a že koalice vlastně usnadní předání moci z portugalských do timorských rukou jakožto jediné politické síle přebírající správu země. Tato koalice byla ovšem od počátku fikcí. Naopak zkomplikovala situaci před Indonésany, kteří bedlivě sledovali dění na Timoru a zřejmě by snesli předání moci APODETI nebo UDT, avšak nikoliv stále levicovější FRETILIN. Koalice se rozkládala i zevnitř. UDT obviňovala portugalské ozbrojené složky, že nadržují FRETILIN, FRETILIN obviňovala UDT, že předáci získali indonéskou podporu za slib umožnění indonéského vměšování do záležitostí budoucího nezávislého Východního Timoru. Navíc UDT cítila, že FRETILIN se chystá k převzetí veškeré moci a tak se její předáci stáhli k hranicím s Indonésií a začali tam shromažďovat zbraně. Když se ještě předáci FRETILIN odmítli zúčastnit připravované konference v Macau, která měla v podobě diskuse se třemi uznanými timorskými politickými

³⁹ V UDT se sdružovali především starší vzdělaní úředníci katolického vyznání, postupem času ztrácela orientace na federaci s Portugalskem na popularitě a později se přiklání k nezávislosti.

⁴⁰ FRETILIN se inspirovala programem australských labouristů a ovlivňovala od počátku obyvatelé měst méně spojené s timorskými tradicemi a náboženstvím, FRETILIN si ihned považovala za výlučného představitele lidu Východního Timoru.

⁴¹ Její představou bylo přidružení autonomního Východního Timoru k Indonésii.

uskupeními vyřešit konkrétní dekolonizační kroky, rozhodl se předseda UDT Francisco Lopes da Cruz v květnu 1975 definitivně tuto koalici zrušit.⁴²

Portugalsko se ještě pokusilo zachránit situaci jednostranným opatřením v červenci 1975 - přijetím dekolonizačního kalendáře, který by dával Východnímu Timoru právo na sebeurčení se všemi důsledky. Šlo o ušlechtilý plán ukončení koloniální moci, nicméně narazil na zásadní nedostatek, protože na Timoru se v té době stejně jako v Portugalsku právě zhroutila veškerá autorita. Radikálové z FRETILIN už stavěli milice a se zbraní v ruce se chápali správy všech míst, kde měli nebo si vynutili většinu. Proti takové usurpaci moci zorganizovala UDT v Dili veřejnou demonstraci spojenou se stávkou místních úředníků. Akce skončila tragicky a demonstranty napadli političtí odpůrci z FRETILIN. V srpnu 1975 tak vypukla občanská válka.

Bojovníci FRETILIN postupně získali převahu a po dvanácti dnech těžkých bojů obsadili jak Dili, tak většinu země. Ačkoliv vůdcové FRETILIN považovali své vojenské vítězství za revoluční akt, který jim přinese exkluzivitu a uznání od portugalské strany, tak jak se to podařilo FRELIMO v Mosambiku, rozměry a geopolitická situace Východního Timoru nesnesly srovnání s nedávným vývojem v Africe. Rozložení sil zvrátila Indonésie, která sjednotila opoziční strany a spolu s indonéskými dobrovolníky postupovala směrem na Dili. V nastalém tlaku se předáci FRETILIN odhodlali k demonstrativnímu aktu a v listopadu 1975 vyhlásili vznik samostatné demokratické republiky Východní Timor. Tento jednostranný akt deklarace východotimorské nezávislosti neuznalo Portugalsko ani OSN, tím méně Indonésie nebo Austrálie.⁴³

---

⁴² Podle některých autorů (např. australsko-britského válečného dopisovatele Johna Pilgera) byl rozpad této koalice podporován z Indonésie tzv. operací Komodo, která byla vedena indonéským generálem Murdanim a měla od roku 1974 infiltrovat obě hlavní politické strany a znemožnit spolupráci, více o operaci Komodo na www.pilger.carlton.com.

⁴³ Nezávislou republiku uznalo jen několik států, které vznikly z bývalých portugalských držav v Africe.

6 70.léta vně Východního Timoru

6.1 Mezinárodní souvislosti

Ještě před vlastním popisem indonéské invaze je třeba zmínit, jaké mezinárodní souvislosti v té době panovaly a tedy jaké vnější faktory ovlivňovaly situaci v sedmdesátých letech. Jedním z nich byla probíhající studená válka, která rozdělila nejen Evropu, ale i třetí svět, který se stal po stabilizaci situace v Evropě dějištěm mocenského soupeření. Často toto soupeření získalo podobu zástupných konfliktů, a to i v asijském regionu. V rámci OSN bylo studenou válkou ovlivněno hlasování v Radě bezpečnosti, kde mocnosti jednaly podle svých strategických zájmů více než podle dokumentů OSN, jimiž byly vázány.

Dalším faktorem byla expanze komunismu v regionu jihovýchodní Asie, jež vyvrcholila prohrou Spojených států ve Vietnamu a vítězstvím komunismu v Laosu a Kambodži. Indonésie a další nekomunistické země v regionu jako Austrálie, Nový Zéland a členové ASEAN se snažily spolupracovat proti dalšímu šíření komunismu v oblasti. Levicové tendence v Portugalsku a Portugalském Timoru byly na západě vnímány s obavami. Nekomunistická Indonésie se dostávala do pozice potřebného politického, ekonomického a vojenského spolutráče v regionu.

Nedostatek entusiasmů pro nezávislost Východního Timoru byl rovněž způsoben tím, že hlavní proud dekolonizace již proběhl. Většina velkých kolonií evropských mocností – Británie, Francie, Nizozemí, Německo, Itálie, či Belgie – byla již nezávislá či, jako v případě Portugalska, na cestě k nezávislosti. V tomto kontextu byla teritoria jako Macao, či Timor chápána jako pozůstatky kolonialismu, které by byly zřejmě neudržitelné jako nezávislé státy a nejlépe by jim bylo ve spojení s nějakou větší jednotkou, například s bývalou koloniální mocností, či se státem, se kterým sdílí hranice.⁴⁴

Rovněž na úrovni domácí politiky zažívaly důležití tři aktéři, Portugalsko, Indonésie a Austrálie, různou míru krizí. Tyto krize, minimálně v případě Portugalska, rovněž neměly příznivé důsledky na situaci ve Východním Timoru. Dne 25.dubna 1974 došlo v Portugalsku k dlouho připravovanému převratu – Karafiátové revoluci. Přebírat se zdařil dokonale a

⁴⁴ V této souvislosti byla často zmiňována Inkorporace Goa do Indie.

během 24 hodin padlo jen pět lidí. Salazarismus, nacionalisticko-byrokratický model autoritativního režimu, nenašel po 48 letech existence podporu v žádné sociální vrstvě.

Portugalsko se kromě probíhajícího převratu muselo také zabývat dekolonizací svých držav v Africe. V Indonésii probíhala krize způsobená zadlužeností státem vlastněné ropné společnosti Pertamina. Tato krize společně s problematickým zdravím představovaly pro prezidenta Suharta přirozeně větší problém než Východní Timor. Také Austrálie procházela krizí, jež po indonéské invazi ještě gradovala.

6.2 Portugalsko

Portugalský generál António de Spínola, tvůrce politického převratu, měl obavy z důsledků rozpadu koloniálního impéria, z chaotického vývoje jako v Angole, Mosambiku, Guineji a ustavil proto v květnu 1974 komisi pro sebeurčení Východního Timoru. Tento pokus o záchranu vlivu na Timoru však nebyl úspěšný a v červenci 1974 byl zveřejněn zákon č.7/74, kterým portugalská správa formálně uznávala právo na absolutní sebeurčení.⁴⁵

Ještě před rezignací prezidenta Spinoly v září 1974 požadovala Indonésie, v čele s generálem Suhartem, jednání s portugalskou vládou ohledně Východního Timoru. Po jeho rezignaci a vytvoření hnutí FRETILIN⁴⁶ si Suharto uvědomil, že je celou situaci nutné řešit znovu. Z tajných zpráv indonéské delegace bylo zřejmé, že o budoucnosti teritoria měly obě země stejné představy a jednoznačně se přikláněly k integraci. Podle zveřejněných zpráv však nový portugalský prezident Costa Gomes mluvil reálně o dvou možnostech, pokračujícím spojenectví s Portugalskem, či o integraci s Indonésií. Již předem upozorňoval, že si není jist, zda se mu dosavadní vazby podaří udržet. Indonéská strana na veřejnosti podporovala integraci, ale mluvila rovněž o potřebě zohlednit práva Východního Timoru.⁴⁷

Můžeme říci, že Indonésie byla ve vztahu s Portugalskem v lepší pozici než původně očekávala, protože ani Portugalsko nepovažovalo nezávislost za reálnou možnost. A tak portugalský vyslanec na návštěvě ve Východním Timoru hovořil v souladu s instrukcemi

⁴⁵ To působilo jako stimul na politické strany uvnitř Timoru.

⁴⁶ FRETILIN (Frente Revolucionária de Timor-Leste Independente) je hnutí bojující za samostatnost Východního Timoru mezi léty 1974-1998, po uznání samostatnosti se stává politickou stranou v rámci multi-partijního systému

⁴⁷ Soekanto (ed.), *Integrasi: Kebulatan Tekad Rakyat Timor Timur*, Yayasan Parikesit, 1976 str.116-134

s větším nadšením o asociaci s Portugalskem a o možnosti integrace s Indonésií než o samostatnosti, která podle jeho slov není reálná již tím, že Východní Timor je dalek „ekonomické nezávislosti.“⁴⁸

Na další tajné schůzce mezi oběma zeměmi⁴⁹ již Indonésie jasně udávala směr a tentokrát již vyloučila portugalský plán na transitivity vládu, jakoukoliv internacionalizaci problému či konzultování obyvatel Východního Timoru o jejich představě. Portugalsko zároveň udělilo Indonésii status překračující „zaujatého“ pozorovatele. V tajné zprávě Portugalci opět hovořili pouze o tom, že integrace je jediná možnost, kterou vidí a kterou si lidé Východního Timoru přejí. Zmínili i svou domněnku, že by mezinárodní společenství na situaci nijak nereagovalo a že je tudíž na Indonésii, aby dosáhla tohoto cíle. Můžeme říci, že vyhlášení východotimorské nezávislosti 28. listopadu 1975 se stalo spouštěcím mechanismem pro indonéskou akci, která byla zahájena o devět dní později.

Pokud zhodnotíme postoj Portugalska, byl Východní Timor sice co do velikosti třetí největší kolonií, ale co důležitosti na samém konci v pořadí priorit. Skončení koloniální role chápalo Portugalsko jako konec svých povinností v oblasti, nezajistilo teritorium proti chystanému nebezpečí ze strany Indonésie a nesnažilo se později problém internacionalizovat. Portugalsko celkově zaujalo vůči Indonésii vstřícný postoj a ani přerušení styků po intervenci a přednesení celé záležitosti Radě bezpečnosti neovlivnilo příznivě situaci ve Východním Timoru. Nepodpoření tohoto území v tomto klíčovém momentu stálo později Východní Timor mnoho životů.

6.3 Austrálie

Suharto se setkal s australským premiérem Whitlamem dvakrát mezi roky 1974-1975. O Portugalském Timoru se jednalo na obou těchto schůzkách a ze zveřejněných zápisů jednání je zřejmé, že Indonésie dostala také od Austrálie zelenou ke svým činům. Whitlam podpořil argumenty Suharta a Gomeše o nereálnosti existence Východního Timoru jako samostatného státu, jenž by se stal „objektem zájmu“ mocnějších aktérů.⁵⁰ Suharto zdůrazňoval, že

⁴⁸ Soekanto (1976), str. 125

⁴⁹ kterou si Portugalsko vyžádalo po zjištění o indonéských tajných operacích, jež probíhaly na území Východního Timoru

⁵⁰ Wendy, W. (ed.), *Australia and the Indonesian Incorporation of Portuguese Timor, 1974-76*, Melbourne Press, Melbourne, 2000, str. 96.

Austrálie a Indonésie mají podobné strategické zájmy a nezávislý Východní Timor by se mohl stát „trnem v oku Austrálie a trnem v zádech Indonésie.“⁵¹

Před politickou veřejností oba státníci požadovali, aby celý integrační proces respektoval právo na sebeurčení timorského lidu, které ovšem chápali v rámci Indonésie. Suharto také dodával, že si není jist, zda by Timořané své sebeurčení správně pochopili. Whitlam na to reagoval, že Timořané zřejmě nemají „cit pro politiku“ a potřebují čas, aby pocítili „etnickou spřízněnost s jejich indonéskými sousedy.“⁵²

Existují důkazy, že tato jednání ovlivnila indonéské rozhodnutí pro inkorporaci a neexistenci jiného možného řešení. Indonéská strana se doslova vyjádřila, že „premiérova (Whitlam) podpora ideje inkorporace v rámci Indonésie jim pomohla vykrytalizovat jejich vlastní postoj a jsou si nyní jisti rozumností jejich přístupu.“⁵³ Austrálie se později stala jedním z mála států, který oficiálně uznal anexi.

6.4 Spojené státy americké

V červenci 1975 během návštěvy Suharta v Camp Davidu seznámil Suharto amerického prezidenta Forda se svým záměrem ve Východním Timoru. Suharto argumentoval, že nezávislý Timor je nereálný a pro Portugalsko je nemožné dále ovlivňovat dění ve své bývalé provincii vzhledem ke své vzdálenosti. Dříve již Suharto ujišťoval Forda, že nedojde k použití síly vůči Východnímu Timoru. Nyní varoval, že kvůli „velkému nátlaku“ ze strany „menšiny bojující ze nezávislost“ musí dojít k přehodnocení celé situace. Ford se k celé situaci nevyjádřil. Podle tehdejšího australského velvyslance Woolcotta: „Spojené státy zapojené na Blízkém Východě, vyrovnávající se s situací po aféře Watergate a vyčerpané z Vietnamu nejevily zkrátka o dění na Východním Timoru zájem.“⁵⁴

Ford a ministr zahraničí Kissinger se setkali se Suhartem ještě jednou, a to v prosinci 1975, při své návštěvě Indonésie, den před vojenskou invazí Indonésie na Východní Timor. Jednání se zabývala především jinými aktuálními otázkami, jako byla situace v Indočíně či

⁵¹ Wendy, W. (2000), str.96

⁵² Wendy, W. (2000), str.245

⁵³ Wendy, W. (2000), str.245.

⁵⁴ Woolcott, R., *The Hot Seat: Reflections on Diplomacy from Stalin's Death to the Bali Bombings*, Sydney 2003, str. 148.

zadržováním komunismu. Když Suharto nastolil otázku možné intervence ve Východním Timoru, Ford odpověděl: "Budeme to chápat a nebudeme na vás v tomto směru tlačit. Rozumíme tomuto problému a také indonéským záměrům."⁵⁵ Ford navrhl, aby Indonésie počkala se zásahem do doby, než se vrátí na americkou půdu, aby mohl uklidnit případné rozhořčení americké veřejnosti.⁵⁶ Obě strany nemluvily přímo o vojenském zásahu, nicméně to bylo z celého jednání zřejmé. Po návratu do vlasti zdůvodnil Ford svoji návštěvu jako nutnost vyplývající ze situace po Vietnamu a vyjádřil obdiv k prezidentovi Suhartovi, jenž drží zemi schopně ve svých rukách a odolává vlně komunismu.⁵⁷

Spojené státy sice veřejně přiznaly, že lid Východního Timoru má právo na sebeurčení, ale nepodporovaly ani jednu rezoluci Valného shromáždění v tomto směru mezi roky 1975 a 1982 a nenabídly tomuto teritoriu jakoukoliv pomoc, a to až do roku 1998. Ze své pozice supervelmoci by dokázaly situaci změnit, přesto nechaly Indonésii intervenovat. Spojené státy si byly vědomy, že Indonésie tak činí v rozporu s právem na sebeurčení a za využití amerických zbraní.⁵⁸

6.5 Indonésie

Indonésie za vlády Sukarna i Suharta oficiálně podporovala právo východotimorského lidu na sebeurčení a zpočátku popírala jakékoliv teritoriální nároky. V několika prohlášeních mezi roky 1954 a 1962, týkajících se sporu o Západní Irian mezi Indonésií a Nizozemím, prohlásili indonéští představitelé opakovaně, že považují národní hranice Indonésie za odpovídající hranicím bývalé Nizozemské východní Indie.

V roce 1960 hlasovala Indonésie pro deklaraci 1514 VS OSN garantující nezávislost kolonií a jejich lidu a pro rezoluci 1541 Valného shromáždění uznávající Portugalský Timor za nesuverénní území. Během let došlo ke změně postoje a ještě před koncem roku 1974 se Indonésie rozhodla, že je pro ni přijatelný jediný možný výsledek sebeurčení, a to ve dvou podobách: „zůstat pod Portugalci či se spojit s Indonésií“. To prohlásil indonéský ministr

⁵⁵ http://www.etan.org/etanpdf/2006/CAVR/07.1_Self_Determination.pdf, str.55

⁵⁶ State Department Telegram 286 from Washington to USDEL Secretary Aircraft NIACT Immediate, "Portuguese Timor," December 5, 1975, <http://www.gwu.edu/~nsarchiv/NSAEBB/NSAEBB174/index.htm>.

⁵⁷ White House Memo of Conversation, 10 December 1975, NSA Document 163.

⁵⁸ Podobně jednaly také Velká Británie a Francie. Více se kritice americké zahraniční politiky vůči Východnímu Timoru v sedmdesátých letech věnuje N.Chomsky ve svých článcích.

zahraničních věcí a dodal, že „nezávislost není možná kvůli zaostalosti a hospodářské nevyvinutosti teritoria.“⁵⁹

Po konzultaci se všemi výše zmíněnými mezinárodními aktéry již Indonésii nic nebránilo, aby 7. prosince 1975 provedla rozsáhlý útok na Dili. Akce se účastnily jednotky podporované z moře i ze vzduchu bez předchozího vyhlášení války. Nicméně město bylo připravené a očekávalo útok. Jednotkám FRETILIN se dokonce nějakou dobu dařilo odrazit útok. Brzy však lépe vyzbrojené jednotky získaly převahu.

Indonésie se snažila navodit dojem, že se nikdo z jejích vojáků invaze neúčastní. Jednotky odstraňovaly insignie ze svých prostředků a využívaly převážně zbraní nezápadního původu. Indonésie se pokoušela vyvolat představu, že byla invaze provedena partyzány z politických stran, jež podepsali Deklaraci v Balibu.⁶⁰ Po invazi psal oficiální indonéský tisk o pro-integračních Východotimořanech, kteří převzali moc v teritoriu s pomocí malého počtu indonéských „dobrovolníků.“⁶¹

Rozsáhlá zvěrstva spáchaná proti civilistům v prvních dnech po okupaci představovala hrubé porušení lidských práv. Bohužel neexistovaly žádné disciplinární důsledky pro jednání indonéských sil a vytvořil se tak precedens o absolutní beztrestnosti pro nadcházející konflikt. FRETILIN poslal krátce po invazi telegram Radě bezpečnosti a informoval ji o rozsáhlém rabování v Dili a o množství jednotek přítomných v plenění.

I po intenzivních bojích ovládal v roce 1976 FRETILIN stále 80 % území.⁶² Nicméně dvacet tisíc indonéských vojáků postupovalo a na zabraných místech dokazovali, že budou ještě tvrdšími pány než Portugalci. Milice FRETILIN se mezitím snažily zformovat do podoby bojeschopné a ukázněné národní armády Falintil (Forças Armadas de Libertação Nacional de Timor Leste – Národně osvobozené ozbrojené síly Východního Timoru).

---

⁵⁹ Official Records of the General Assembly, citováno v UN Department of Political Affairs, Report on Decolonisation, str. 14, 48.

⁶⁰ tzv. Balibo Declaration byla deklarace z listopadu 1975, kde Indonésie vyzvala stoupence čtyř menších politických stran, aby podepsali výzvu k indonéské intervenci, přestože nedošlo ke konzultaci Východotimořanů, Indonésie se na tuto deklaraci mnohokrát odvolávala.

⁶¹ Např. Kamah, M., S., „Notes from Dili,“ 19.12.1975, citováno v Chega! Final Report of the Commission for Reception, Truth and Reconciliation in East Timor (CAVR), <http://www.etan.org/news/2006/cavr.htm>.

⁶² zřejmě i díky nepřístupnosti území a houževnatému odboji místních obyvatel.

Indonésie potřebovala případ uzavřít a legalizovat před světem. Pro tyto účely sestavila Lidový zastupitelský sbor Východního Timoru, který na svém prvním zasedání splnil úkol, kvůli kterému vznikl. Sepsal petici, která žádala přičlenění Východního Timoru k Indonésii. Indonésie mezitím účelově změnila ústavu, což umožnilo vyhovět petici nevolených východotimorských poslanců. Už nic nebránilo tomu, aby 17.července 1976 prezident Suharto slavnostně podepsal zákon, jímž se území bývalého Portugalského Timoru včleňovalo do Indonésie jako 27. indonéská provincie s názvem Timor Timur.

Za použití všech možných prostředků, a především za použití síly a vojenské okupace se prezidentu Suhartovi v roce 1975 podařilo začlenit Východní Timor do struktur Indonésie, kde zůstal až do konce devadesátých let. Indonésie kromě výše zmíněných principů porušila především nárok Timořanů na sebeurčení a vše tak činila pokud ne přímo s podporou, tak alespoň s tichým souhlasem nejdůležitějších aktérů mezinárodního společenství. To, co následovalo, byla série porušování lidských práv, páchaných jednotky indonéských milic na východotimorském obyvatelstvu. Mnoho zpráv nebylo možno ověřit, ale za mnoho mluví prohlášení Jamese Dunna, bývalého australského konzula na Východním Timoru, který v roce 1977 prohlásil, že „zprávy ohledně chování Indonésie na Východním Timoru se jeví jako nezávažnější případ porušování lidských práv, jemuž v této době čelí svět.“⁶³

6.6 OSN

Jak již bylo zmíněno, kolem poloviny 70.let se studená válka dostala do kritického bodu, především kvůli vývoji v jihovýchodní Asii. V dubnu 1975, dva roky po stažení amerických jednotek z Vietnamu, padl Saigon komunistickému severu. Posun v rozložení sil ovlivnil malé i velké státy a měl významný vliv i na situaci v Portugalském Timoru.⁶⁴ Studená válka měla také nepříznivý vliv na fungování OSN. Hlavní mocenské bloky paralyzovaly její klíčové orgány včetně Rady bezpečnosti. Důsledkem toho byl i neúspěch krizi ve Východním Timoru mezi roky 1974-1975 internacionalizovat. Portugalsko vedlo sérii bilaterálních rozhovorů s Indonésii, a i když při těchto jednáních použilo hrozby internacionalizace, v realitě bylo už příliš pozdě, aby to nějak změnilo situaci.⁶⁵

⁶³ Dunn, J., *The East Timor Situation: Reports on Talks with Timorese Refugees in Portugal*, Canberra, 1977

⁶⁴ Více v José Ramos-Horta, Yusuf Wanandi and James Dunn, testimonies to the CAVR National Public Hearing on *The Internal Political Conflict 1974-76*, 15-18.10. 2003.

⁶⁵ Více v Gary Gray, testimony to the CAVR National Public Hearing on *Self-Determination and the International Community*, 15-17.3. 2004.

Výbor VS OSN pro dekolonizaci byl zcela zaměstnán situací v portugalských koloniích v Africe a Timoru se příliš nevěnoval. V květnu 1975 konečně Dekolonizační výbor projednal případ Portugalského Timoru a podněcoval dosažení cílů Charty OSN prostřednictvím již zmíněné „Deklarace o dekolonizaci.“⁶⁶ Výbor byl požádán, aby ohodnotil situaci přímo v zemi, to ale neučinil.⁶⁷ Celkově se projevil Portugalskému Timoru mezi roky 1974-1975 velký nedostatek pozornosti a když v srpnu 1975 vypukla občanská válka a Indonésie prováděla operace v oblasti v říjnu a listopadu 1975, byla OSN k událostem v oblasti poměrně laxní.

Indonésie vysvětlovala svou vojenskou intervenci v OSN jako svoji povinnost k podpoře práva na sebeurčení Východního Timoru. Ve svém prohlášení Radě bezpečnosti v prosinci 1975 sděluje indonéský představitel, že Indonésie neprováděla zábor území, ale že Timor byl ve stádiu anarchie a že intervenovala na žádost politických stran, které reprezentovaly většinu ve společnosti, aby „navrátila mírové podmínky do země a umožnila tak lidu svobodně a demokraticky vykonat jejich právo na sebeurčení.“⁶⁸

Rada bezpečnosti přijala 22. prosince 1975 rezoluci, ve které vybízí všechny státy, aby respektovaly teritoriální integritu Portugalského Timoru a právo jeho lidu na sebeurčení.⁶⁹ Rezoluce odsoudila vojenskou intervenci Indonésie a vyjádřila lítost, že Portugalsko nejednalo podle Kapitoly XI Charty OSN. Rovněž požadovala po Indonésii okamžité stažení všech jejích jednotek z oblasti a po Portugalsku, aby jakožto administrativní mocnost plně spolupracovala s OSN s cílem umožnit lidu Východního Timoru dosáhnout svých práv. Rezoluce také vyzývala ostatní státy, aby spolupracovaly s OSN k dosažení mírového řešení současné situace a k dokončení dekolonizace. Zároveň si vyžádala vyslání Zvláštního zmocněnce Generálního tajemníka, aby řešil situaci na místě a napomohl tak implementaci rezoluce.⁷⁰

---

⁶⁶ Declaration on the Granting of Independence to Colonial Countries and Peoples, GA Resolution 1514 (XV), UN Doc. A.RES/1514 (XV), 14.12.1960,

<http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/152/88/IMG/NR015288.pdf?OpenElement>

⁶⁷ Více v José Ramos-Horta, testimony to the CAVR National Public Hearing on The Internal Political Conflict 1974-76, 17.12. 2003.

⁶⁸ Více v Gary Gray, testimony to the CAVR National Public Hearing on Self-Determination and the International Community, 15-17.3. 2004.

⁶⁹ Security Council Resolution 384 (1975), S/RES/384, 22.12. 1975

⁷⁰ Security Council Resolution 384 (1975), S/RES/384, 22.12. 1975

Rezoluce byla přijata jednohlasně. Nicméně u tohoto aktu již OSN a mocnosti skončily. Rada bezpečnosti neodsoudila Indonésii za agresí či nelegální použití síly. Označila indonéskou akci za „intervenci“, ne „invazi“, a omezila se na výzvu, aby se Indonésie stáhla, aniž by navrhla nebo uvalila sankce. Zvláštní zmocněnec, který do země dorazil v lednu, se nemohl kvůli indonéským obstrukcím setkat se zástupci FRETILIN a jeho zpráva tak byla neprůkazná.

Po přijetí zprávy se Rada bezpečnosti setkala znovu v dubnu 1976 a přijala další rezoluci. Její obsah byl v podstatě stejný včetně ustanovení funkce Zvláštního zmocněnce. Z textu však byly vypuštěny odstavce odsuzující indonéskou intervenci a litující portugalských chyb.⁷¹ Byla přijata 12 hlasy se dvěma zdržením: se Japonskem a Spojenými státy. Indonésie nevyhověla ani jednomu z požadavků Rady bezpečnosti na stažení vojsk, přesto nebyly uvaleny žádné sankce. Lze říci, že nedostatek zapojení OSN v sedmdesátých letech byla ztracená příležitost pro odvrácení násilností a konečně i vojenského převzetí moci Indonésií.

Také ostatní státy často prohlašovaly, že národ Východního Timoru má svá práva na sebeurčení a že nebudou tolerovat indonéskou okupaci. Přesto pak často jednaly v indonéském zájmu. Většinou se ani nesnažily hledat rozumný kompromis mezi svými ekonomickými a potažmo i politickými zájmy a mezinárodněprávními pravidly vytvořenými mezinárodním společenstvím. Otázka možné nezávislosti Východního Timoru tak byla udržována při životě pouze jednou třetinou států převážně ze třetího světa a socialistických zemí. Ze západních států podporovaly Východní Timor u OSN mezi lety 1974-1982 pouze Kypr, Řecko, Island a Portugalsko. Pozice Portugalska se podle výše uvedených údajů lišila navenek a v tajných materiálech.

---

⁷¹ SC Resolution 389 (1976). 22 April 1976, <http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/294/77/IMG/NR029477.pdf?OpenElement>

7 80. léta– konsolidace a počátek změny

7.1 Mezinárodní souvislosti a OSN

Až do roku 1981 pokračovaly „vyčišťovací“ operace indonéské armády, které měly ukončit východotimorský odpor. Rezistence tvořená FRETILIN však překvapila svou úporností. Mezinárodní společenství na situaci reagovalo ve prospěch teritoria, ale bohužel opět jen rétoricky. OSN neuznala ani legitimitu „prozatímní vlády“ Východního Timoru, ani anexi a nadále považovala Portugalsko za správcovskou zemi. Právnický poradce ministra zahraničí Aldrich osvětloval Kongresu Spojených států timorský případ slovy: „Uznáváme platnost svrchovaného výkonu moci Indonésie ve Východním Timoru tak, jako jsme uznávali před rokem 1975 autoritu portugalskou. Ale z hlediska právní teorie myslím, že je-li obecně uznáváno právo nějakého národa na sebeurčení – a to uznáváme také my – pak toto právo nezaniká jinak než sebeukončovacím aktem, což se v tomto případě nestalo. Proto říkám, že z právního hlediska právo na sebeurčení dále existuje.“⁷²

Podobně se vyjadřovali také představitelé Hnutí nezúčastněných, Evropský parlament či mluvčí afro-karibsko-pacificko-evropské parlamentní organizace ACP-EEC. Kupodivu se nevyjádřily církve, na které Východotimořané spoléhali. V roce 1981, když Indonésané zakázali používání portugalštiny při bohoslužbách, zažádali o používání jazyka tetum. Papež svolil. Tato formální lingvistická změna měla širší důsledky. Katolíci se mohli stát nositeli myšlenky. Domácí odpor rostl a do jeho čela se ve třetí fázi odboje se postavil vůdce FRETILIN, José Alexandre Gusmao, zvaný Xanana.

Koncem září 1982 schválila Meziparlamentní unie portugalskou výzvu všem vládám a parlamentům světa, aby uznaly právo východotimorského lidu na sebeurčení a nezávislost. Po několika bezzubých rezolucích přijalo Valné shromáždění OSN v listopadu 1982 další doporučení, aby Generální tajemník světové organizace „zahájil konzultace se všemi přímo zainteresovanými stranami“, vedoucí k vyřešení konfliktu.⁷³ Podle rezoluce Valného shromáždění OSN č.37/30 z listopadu 1982 se měly sejít „všechny přímo zainteresované strany“ k „celkovému řešení problému“ Východního Timoru. OSN se pak snažila nastolit dialog mezi Portugalskem, Indonésií a příležitostně i mezi vůdci východotimorských stran.

⁷² Klíma, J (2003), str.84

⁷³ GA Resolution 37/30, A/RES/37/30, 23. 11. 1982 <http://www.un.org/documents/ga/res/37/a37r030.htm>

Nicméně studená válka spolu s indonéským odmítáním mařily takové iniciativy již od počátku. Navíc z hlediska Indonésie byl již problém vyřešen silou.

Indonésie pokračovala v šíření své ‚pravdy‘ a uprostřed vlny oficiálního násilí popsal v září 1983 indonéský delegát před Dekolonizačním výborem situaci na Východním Timoru slovy: „V provincii je mír. Rány z občanské války vyvolané FRETILIN a Portugalci jsou zaceleny. Všechno obyvatelstvo se aktivně podílí na hospodářském, společenském a kulturním rozvoji své provincie jako součásti Indonéské republiky.“⁷⁴

Zatímco z agendy Valného shromáždění bylo téma Východního Timoru po roce 1983 odstraněno, dva důležité mechanismy zůstaly na začátku osmdesátých let průchozí: Komise pro lidská práva a Dekolonizační výbor. V roce 1985 však bylo toto téma odstraněno i z agendy Komise a zůstalo aktuální pouze v Dekolonizačním výboru. Tam se ovšem diskuse o Timoru rozhořela s o to větší intenzitou, zejména díky iniciativě mezinárodních nevládních organizací. Každý rok byla v New Yorku sepisována petice na podporu sebeurčení Východního Timoru. To učinilo z Východního Timoru nejdiskutovanější téma Dekolonizačního výboru. V září 1989 Generální tajemník Javier Perez de Cuellar vydal zprávu o dosaženém úspěchu a došel k závěru, že navrhovaná návštěva portugalské parlamentní mise by přispěla k nalezení mezinárodně akceptovatelného řešení.

7.2 Portugalský Timor

Koncem 80. let se pozornost světa upínala k rozpadajícímu se komunistickému bloku. Nejevilo se však pravděpodobné, že by se na ostrově Timor situace vyvinula jinak, než jak ji nastolil indonéský zábor. Indonésané se snažili převychovat Východotimořany politickými represemi a vymazat z hlav vzpomínku na portugalské časy a hlavně vědomí národní identity. Prostředkem měl být i nápadný rozvoj škol. Vymývání mozků se však míjelo s účinkem a odpor pokračoval na všech frontách. Předáci hlavních politických stran FRETILIN a UDT dokonce podepsali dohodu, kde se ujednotili na společném postupu. Vznikla tak Nacionalistická konvergence, která si dala za cíl „zavedení demokratického režimu západního typu na Východním Timoru.“⁷⁵

---

⁷⁴ Klíma, J.(2003), str.87

⁷⁵ Klíma, J.(2003), str.88

Indonéský tlak však neustával a dusil odpor v počátcích. To se mu poměrně dařilo a koncem 80. let indonéská vláda zřejmě nabyla dojmu, že problém je vyřešen. Na konci roku 1988 proto vydala prohlášení, že území Východního Timoru je otevřené jako každá jiná indonéská provincie. Marně ovšem čekali místní na příjezd portugalské delegace, která by přijela zjistit skutečný stav věcí. Vůdcové odboje reagovali alespoň organizačními opatřeními. Kolébku rezistence FRETILIN nahradila sjednocená fronta nazvaná Národní rada mauberského odporu (CNRM). Zároveň Falintil přestal být ozbrojenou složkou FRETILIN a získal statut národní armády. Xanana Gusmao potvrdil nestrannost vojska i své osoby vystoupením z FRETILIN a setrváním ve funkci vrchního velitele Falintil.

V době umdlévání válečnických sil se mluvčími národa stali představitelé kléru. Diliský biskup C. F. Ximenes Belo požádal Generálního tajemníka OSN, „aby na Timoru zahájil normální demokratický dekolonizační proces, a tedy uskutečnil referendum.“⁷⁶ Na volání církevního představitele odpověděl opět církevní představitel a přímo ten nejvyšší. Návštěvě Jana Pavla II. na Východním Timoru v říjnu 1989 se indonéské straně nepodařilo zabránit. Východotimořané využili přítomnosti novinářského doprovodu Svatého otce k demonstraci nesouhlasu s okupací. Když papež ukončil svoji mši v Tacitolu u Dili asi pro 100 000 lidí, skupinka mladých lidí roztáhla transparenty a skandovala slogany volající po nezávislosti a lidských právech. Následovaly potyčky s indonéskou policií, což samozřejmě nebylo dobrou vizitkou pro Indonésii. Jednalo se o první demonstraci nespokojenosti při mezinárodní návštěvě od dob okupace. Papež sice otevřeně neodmítl indonéskou okupaci a neuznal výslovně právo Timořanů na nezávislost, ale pouhou svou přítomností upozornil na případ, který by jinak mohl být světovou veřejností zapomenut.

---

⁷⁶ Klíma, J. (2003), str.89

8 90. léta – krvavá cesta k nezávislosti

8.1 Masakr na hřbitově Santa Cruz

Od počátku devadesátých let vstoupil boj do nové etapy. Zdecimovaný lid už nemohl bojovat, a tak byla myšlenka sebeurčení šířena především nadšenci po světě. Doma se boj omezil jen na několik střetů. Jeden z nich se odehrál na začátku roku 1990, kdy timorští studenti pronikli až k americkému velvyslanci v Jakartě, aby mu znovu předložili svůj případ. Akce skončila násilím a uvězněním viníků.

Mezinárodní společenství především z portugalské iniciativy jednalo o timorském problému. Šlo sice o akademickou diskusi, přesto se kolem roku 1991 rýsovala jistá možnost příjezdu portugalské delegace na Východní Timor. Indonésané přistoupili k různým preventivním opatřením. Po nocích prováděli prohlídky a města zaplnili agenti tajné služby. Indonésané se tak snažili různými způsoby zabránit dialogu, ke kterému stejně nakonec nedošlo. Návštěva zástupců OSN byla odložena a vstup novinářů zakázán.

Napětí na obou stranách rostlo. V říjnu 1991 vtrhli indonéští vojáci do kostela Santo António de Motael. Zatkli řadu lidí a zastřelili osmnáctiletého studenta Sebastiaa Gomeze Rangela. V dalších dnech se takové výpady i shromažďování lidí stávaly stále častěji. Dva týdny po prvním incidentu se konal pohřeb zabitého studenta na hřbitově Santa Cruz v Dili. Na hřbitov zamířily také vozy s indonéskými vojáky. To, co následovalo, komentovali američtí novináři Allan Nairn a Ami Goodman v listu Sydney Morning Herald jako chladnokrevnou masovou vraždu. Vojáci stříleli na několik stovek neozbrojených mužů, žen a dětí. Z přibližně třítisícového shromáždění bylo na 100 lidí zabito a na 200 zraněno. Tato událost byla poprvé od dob indonéské intervence zachycena kamerou pro mezinárodní média a brzy obletěla svět. Násilný útlak nemohl být již dále utajován.⁷⁷

---

⁷⁷ Oceněná videonahrávka je dostupná na http://67.15.58.62/2008/1/28/massacre_the_story_of_east_timor

8.2 Mezinárodní dopad Santa Cruz a mírový plán

Incident v Santa Cruz byl zásadní historickou událostí pro Východní Timor a vrátil celou problematiku Východního Timoru na politickou scénu OSN. Informace o masakru obletěly svět a vedly k růstu solidarity. V USA 52 senátorů adresovalo prezidentu Bushovi žádost, aby se zasadil o řešení timorského problému. Protesty proti indonéské okupaci zachvátily Portugalsko, Nizozemí, Kanadu a Dánsko. Problémem se zabývalo i Evropské hospodářské společenství, Rada australských odborů, útlak kritizovali i katoličtí biskupové z Indonésie. Papež Jan Pavel II. poslal na Východní Timor zvláštního posla. Později papež ve své řeči k diplomatickému sboru připomněl timorskou tragédii a žádal dialog k jejímu vysvětlení. Generál Suharto musel jmenovat komisi k vyšetření masakru.

Nicméně brzy byl problém zastíněn jinými událostmi, jako byla situace na Blízkém východě, v Angole či Somálsku. Východotimořané však nepolevovali a v roce 1992 představil zvláštní představitel CNRM José Ramos-Horta Evropskému parlamentu ve Štrasburku a také Radě pro zahraniční styky USA v New Yorku mírový plán, který byl již schválen portugalskou vládou i Generálním tajemníkem OSN. Podle plánu měl být mír na Východním Timoru s účastí Portugalska i Indonésie prosazen ve třech fázích: první přípravná fáze by byla dvouletá, následně by pěti až desetiletá fáze přinesla autonomii, následovalo by referendum, v němž by se pod mezinárodním dohledem projevila vůle obyvatel. Nebylo ovšem jisté, zda již nadešel ten správný čas pro řešení problému. V listopadu 1992 byl poblíž Dili zadržen Xanana Gusmao a převezen do indonéských věznic, což se nedlouho poté v roce 1993 opakovalo i v případě jeho nástupce Ma'Huno.

8.3 Timor Gap Treaty a Nobelova cena

Pozitivně ovlivnila dění na Východním Timoru i stížnost Portugalska u Mezinárodního soudního dvora v Haagu na Austrálii ohledně těžby ropy v Timorském moři z roku 1991. Stížnost se týkala smlouvy z roku 1989 mezi Austrálií a Indonésií – tzv. Timor Gap Treaty, ve které si tyto země rozdělily přírodní ropné rezervy Východního Timoru.⁷⁸ Portugalsko tvrdilo, že tento čin porušil práva Portugalska jako spravující mocnosti nesuverénního území a také práva lidu Východního Timoru.

Většina soudců se prohlásila nekompetentní vyřešit případ, protože stížnost napadala samotnou podstatu problému, a to zda je indonéská přítomnost na Timoru legální. Indonésie rovněž neuznávala soud za autoritu. Nicméně dva ze soudců rozhodli a uznali pokračující právo Východního Timoru na sebeurčení. Rovněž varovali účastníky smlouvy, že měli konzultovat lid Východního Timoru a spravující mocnost. Takováto smlouva tak může být porušením obecných zásad mezinárodních vztahů.⁷⁹ Ač nebyl tento spor vyřešen, vyvolal diskusi a upozornil na to, že Východní Timor je nesuverénní území a ne indonéská provincie.⁸⁰

Indonésie se případem Východního Timoru stále odmítala zabývat. Důvody byly i vnitropolitické. Indonésie se bála, že při řešení timorské otázky by se musela vyrovnat i se separatismem Západního Irianu, kde se ustavila odbojová Organizace papuánské svobody (OPM), s odbojem na jižních Molukách, na severozápadní Sumatře i jinde. Proto nemírně okupační teror a mimo jiné nutila Timořany, aby pravidelně oslavovali připojení země k Indonésii.

Čas pracoval proti timorské rezistenci a zájem o Timor opět upadal. Naštěstí rok 1996 přinesl nečekané oživení. Výbor pro udělení Nobelových cen se rozhodl udělit toto prestižní ocenění Carlosu Ximenesi Belovi a Josému Ramosovi-Hortovi s odůvodněním, že

⁷⁸ Timor Gap Treaty, <http://www.austlii.edu.au/au/other/dfat/treaties/1991/9.html>

⁷⁹ Suzannah Linton, testimony to the CAVR National Public Hearing on Self-Determination and the International Community, 15-17.3. 2004.

⁸⁰ Ropa náležící Východnímu Timoru není vyřešená dodnes, v lednu 2006 uzavřel Východní Timor s Austrálií dohodu, ve které se zvyšuje příjem z ropy pro Timor z 18 % na 50 %, ale zároveň posouvá přesné vymezení námořních hranic až na 50 let dopředu, Treaty on Certain Maritime Arrangements in the Timor Sea, <http://www.dollarsandsense.org/archives/2006/0706chaudhry.html>

„pracovali neúnavně a s velkými osobními oběti pro svůj utlačovaný lid. Za krajně obtížných podmínek si udrželi svou lidskost a víru v budoucnost.“⁸¹

Jako držitel Nobelovy ceny se José Ramos-Horta pustil do ambiciózní diplomatické kampaně. Odjel do Jižní Afriky, aby se setkal s prezidentem Mandelou a pozval ho na návštěvu. Ten na pozvání reagoval a při oficiální návštěvě prezidenta Suharta v Jakartě prezidenta požádal o schůzku s vězněným Xananou Gusmaem. Suharto zpočátku odporoval s argumenty, že Gusmao je vězeň. Když ho jihoafrický prezident upozornil, že to samé dříve ostatní tvrdili o něm, Suharto kapituloval. I když se Mandelovi nepodařilo zasadit o jeho propuštění, jejich setkání upozornilo světovou veřejnost na tohoto bojovníka za samostatnost.

8.4 OSN

V polovině devadesátých let došlo ke výměně lidí pracujících na problému Východního Timoru ve vedení OSN v New Yorku. Ředitelem pro oblast Asie a Pacifiku se stal Francesco Vendrell, známý již svou činností pro Východní Timor v osmdesátých letech. Referentem pro Východní Timor se stal Tamrat Samuel. Oba zůstali ve svých pozicích až do referenda v roce 1999 a několikrát navštívili Východní Timor, aby se setkali s Východotimořany, včetně vězněného Xanany Gusmaa. Oba věděli, že „musí učinit, co je v jejich silách jménem lidí, kteří se mohou spolehnout pouze na podporu OSN.“⁸²

Jakékoliv kroky byly pro OSN poměrně obtížné, když sami Východotimořané nebyli připuštěni k diskuzi. To se změnilo zavedením mnohostranného dialogu mezi Timořany (tzv. All-Inclusive Intra-East Timorese Dialogue – AIETD). Indonésie souhlasila s tímto mechanismem pod podmínkou, že nebude diskutován politický status Východního Timoru. První AIETD dialog proběhl v Rakousku v roce 1995. Následovala tři další setkání každý rok, kde byli přítomni zástupci politických stran i církve. I když tato setkání nevedla ke konkrétním plánům, bylo to poprvé od roku 1975, kdy se sešli Východotimořané a OSN, aby hledali společnou cestu.

⁸¹ Nobel Peace Prize Presentation Speech, 10 December 1996, available at <http://nobelprize.org/peace/laureates/1996/presentation-speech.html>.

⁸² Francesc Vendrell, testimony to the CAVR National Public Hearing on Self-Determination and the International Community, 15-17 March 2004.

Na začátku roku 1997 se stal Generálním tajemníkem Kofi Annan a přinesl nový pohled na problematiku Východního Timoru. V únoru 1997 jmenoval pakistánského diplomata Jamsheeda Markera jako svého Osobního zástupce pro Východní Timor. To podpořilo práci Vendrella a Samuela v Sekretariátu OSN a tato skupina několikrát navštívila Portugalsko, Indonésii a Východní Timor i v neklidných dobách, které měly přijít.

9 Konec devadesátých let – cesta k samostatnosti

9.1 Portugalský Timor

Mezitím se v dubnu 1998 domácí odboj ve Východním Timoru dostal do další fáze. Představitelé všech hlavních politických stran, ale i nepolitických organizací, včetně církve se setkali v Peniche v Portugalsku, aby společně přetvořily původní CNRM na CNRT (Conselho Nacional da Resistenia Timorese – Národní rada timorského odporu), v čele s Xananou Gusmaem jako prezidentem a Ramosem-Hortou jako viceprezidentem. Tak byl dokončen přerod z odboje založeného na jedné straně (FRETILIN) na širokou organizaci zahrnující všechny důležité aktéry.

Koncem roku 1998 došlo k nárůstu napětí a otevřenost předešlých měsíců postupně mizela. Pro-autonomní skupiny vyzvaly guvernéra, aby donutil státní zaměstnance, kteří podporují nezávislost, k odstoupení. To vyvolalo velké demonstrace. Rovněž vysoce medializované stažení indonéských vojsk mělo vyvolat dojem, že se situace uklidňuje. Opak byl pravdou, jak vyšlo později na povrch. Namísto údajných 6 000 vojáků jich bylo na území Východního Timoru 21 540, včetně speciální jednotky Kopassus. Místo k dramatickému stažení, jež bylo prezentováno médiím, došlo k jejich posílení. Z později zveřejněných dokumentů bylo zřejmé, že indonéská armáda provozovala síť paramilitaristických skupin (milicí) téměř ve všech okresech, většinou napojených na jednotky Kopassus. Milice existovaly na Východním Timoru již dlouho, ale až kolem roku 1998 se začaly objevovat milice navázané na indonéskou armádu a ne na tradiční liurai jako dříve. Za jejich organizovaností stála indonéská armáda a vytvářela tak sílu, jež měla zasáhnout proti dobře organizovanému východotimorskému hnutí za nezávislost. Milice byly vyzbrojeny podomácku dělanými nástroji, což mělo vyvolat dojem jejich lidového (timorského) původu.

9.2 Mezinárodní souvislosti a změna indonéského postoje

Události po roce 1997 nabraly rychlý spád. Přes dlouhodobě prosperující Asii se prohnala nečekaná ekonomická krize. Nevyhnula se ani Indonésii, kde odhalila korupci a špatné hospodaření Suhartova režimu. Z dosud příkladného asijského tygra se stal spíše chudnoucí stát, plný nespokojených národů. Hlavní indonéská města byla zaplavena protestujícími,

kteří požadovali odstoupení Suharta a rozsáhlé reformy. V květnu 1998 Suharto rezignoval a do úřadu nastoupil jeho vice-prezident B. J. Habibie.⁸³

Habibie byl považován za relativně vstřícného prezidenta a po nástupu do funkce navrhl pro Východní Timor zvláštní statut v rámci Indonésie. Již jako viceprezident projevoval vůči odbojovým proudům jisté porozumění, ale ani nyní nebylo snadné vstoupit mezi vlivné vojsko, náboženské skupiny a islamistické skupiny a vyjednat budoucí status Východního Timoru. Nápad zvláštního statutu v rámci Indonésie nebyl nový. Přišel s ním ministr zahraničí Ali Alatas již za vlády Suharta, kdy byl odmítnut. Alatas se domníval, že takovýto přístup mohl zlepšit pozici Indonésie v očích světové veřejnosti. Nyní byl návrh schválen vládní komisí a předložen Habibiemu, jenž ho v červnu přednesl před překvapenou světovou veřejností.

Zatímco indonéský ministr zahraničí Ali Alatas jednal s Generálním tajemníkem a později i v tripartitním dialogu s Portugalskem o možnostech autonomie, zůstávalo otázkou, zda autonomie bude pouze předstupněm vlastního aktu sebeurčení, či zda půjde o finální fázi. Situace se hrótila i v samotném Východním Timoru. Na jedné straně byla lidová podpora pro otevřený politický dialog a referendum a na druhé straně rostoucí pro-integrační skupiny milic, které bojovaly proti provedení referenda. Zúčastněným vládám začínalo být zřejmé, že varianta autonomie by nevyřešila situaci natrvalo.

Do situace se na konci roku 1998 vložil i australský premiér John Howard, který napsal indonéskému prezidentovi dopis, který měl zřejmě zásadní vliv na jeho rozhodování. Howard znova ujistil Habibieho, že Austrálie stále zastává stanovisko, že by měl Východní Timor zůstat součástí Indonésie, ale navrhl indonéskému prezidentovi podobný postup, jako v případě francouzské Nové Kaledonie, tedy zavedení zvláštní autonomie s možností revize (např. referenda) v budoucnosti. Tento návrh odsunující rychlé a definitivní řešení Východního Timoru byl v souladu s navrhovaným řešením OSN, které trvalo na pěti až sedmileté fázi autonomie. Indonésie viděla v tomto postupu zásadní změnu v uvažování svého spolehlivého mezinárodního podporovatele, který tímto de facto uznal nárok Východního Timoru na sebeurčení.

---

⁸³ Se Suhartem odstoupil i jeho zeť generál Prabowo, jenž velel speciální jednotce zvláštní indonéské armády Kopassus (Komando Pasukan Khusus), která byla pověřena těmi nejobtížnějšími úkoly.

Všechny výše zmíněné zahraniční tlaky spolu s vnitřní krizí v Indonésii vedly zřejmě na začátku roku 1999 Habibiho ke změně své politiky. Nabídl Východnímu Timoru referendum a v něm možnost odmítnout nabídku zvláštní autonomie. Pokud by se tak stalo, Indonésie by připustila zrušení zákona z června 1976, který včleňoval teritorium Východního Timoru do Indonésie jako 27. provincii. Členové indonéského kabinetu byli v té době i čtyři generálové armády a tak dalším vysvětlení změny postoje prezidenta mohla být i víra, že většina voličů může být během voleb jejich jednotkami přesvědčena pro volbu integrace s Indonésií.⁸⁴

9.3 OSN a Dohody 5. května

OSN předložila vlastní plán na autonomii v únoru 1999 pod názvem SARET (Special Autonomous Region of East Timor – Speciální autonomní region Východní Timor). Indonésie by si v tomto návrhu ponechala kontrolu zahraničních věcí, měny, obrany a financí, zatímco Východotimořané by kontrolovali legislativu, policii a soudnictví. Jednotky indonéské armády by sloužily pouze vnější obraně.

V březnu se Indonésie definitivně smířila s provedením referenda, nicméně hlasování mělo být nazváno „lidové hlasování“ (popular consultation), ne tedy referendum, jež by implikovalo svobodnou volbu lidu Východního Timoru k sebeurčení, což by bylo v rozporu s výše zmíněným zákonem z roku 1976. V téže chvíli se začaly formovat teroristické milice, které měly takové rozhodnutí předem vyloučit metodou zastrasování, násilí a krveprolévání.

Také díky zhoršující se bezpečnostní situaci, projednávaly Portugalsko s Indonésií při společných rozhovorech pod záštitou OSN i bezpečnostní otázky, jako bylo odzbrojení milic, omezení členů indonéské armády, rozdělení Falintil do okresů a zabezpečení civilní policie. Jednání ovšem nebyla úspěšná, protože indonéský ministr zahraničí Alatas s podmínkami nesouhlasil a Spojené státy i Austrálie radily Zvláštnímu zmocněnci Generálního tajemníka Jamsheedu Markerovi, aby neohrožoval další postup přílišným důrazem na bezpečnost.⁸⁵

---

⁸⁴ Moore, S., "The Indonesian Military's Last Years in East Timor: An Analysis of its Documents", *Indonesia* 72, Cornell South East Asia Program, October 2001, str. 33.

⁸⁵ Martin, I., *Self-Determination in East Timor, The United Nations, the Ballots, and International Intervention*, Boulder-Londýn, 2001, str.33

Dne 5. května pak Indonésie a Portugalsko podepsaly soubor dohod o realizaci voleb. Indonésie požadovala konání voleb před zářijovým setkáním lidového shromáždění, aby mohl být výsledek implementován do indonéské legislativy. Dohody se na datu 8. srpna a to znamenalo poměrně rychlý scénář a nepříliš dlouhou dobu na přípravu. Otázka v rámci hlasování měla znít, zda by „lid Východního Timoru přijal, či odmítl navrhovanou zvláštní autonomii v rámci unitárního státu republiky Indonésie.“ Dohody kladly důraz na „přímé, tajné a všeobecné hlasování“ (článek 1) a na „zodpovědnost indonéské vlády za zabezpečení míru a bezpečnosti tak aby referendum mohlo proběhnout v atmosféře prosté od zastrašování, násilí a ovlivňování z obou stran“ (článek 3).⁸⁶ Dohody rovněž definovaly přechodnou fázi po hlasování s přítomností jednotek OSN na Východním Timoru. Okolnosti SARET byly rovněž součástí dohod a na OSN bylo provedení informační kampaně. Indonésie a Portugalsko neměly ovlivňovat voliče ani jedním směrem.

Jak již bylo zmíněno, Dohody 5. května bohužel závažně podcenily bezpečnostní stránku věci. Za bezpečnost měla být zodpovědná indonéská policie, která byla jen nedlouho předtím oddělena od vojska a byla stále pod vedením generála Wiranta, indonéského ministra obrany. Dohody rovněž požadovaly 300 neozbrojených mezinárodních civilních policistů, kteří budou podporovat volební týmy OSN, toto číslo bylo později rozšířeno o 50 vojenských styčných důstojníků, kteří byli lépe kvalifikováni pro práci s jednotkami indonéské armády.

Dohody vyžadovaly absolutní neutralitu indonéské policie, ale již neomezovaly jejich počet, či výstroj. José Ramos-Horta, v obavě před podceněním bezpečnostních opatření, varoval již předtím Kofiho Annana, že Východní Timor se nemůže cítit v bezpečí „s ‘ochranou’ poskytovanou stejnou armádou a gangem kriminálních, kteří proměnili zemi v peklo.“⁸⁷ OSN si byla vědoma tohoto nebezpečí a Generální tajemník napsal oběma zúčastněným stranám dopis vyjadřující určité znepokojení. Oznámil své odhodlání zrušit volby, pokud nebudou bezpečnostní podmínky přijatelné. Nicméně tento dopis nebyl oficiální a Indonésie nesouhlasila s navrhovanou změnou.

⁸⁶ Agreement Regarding the Modalities for the Popular Consultation of the East Timorese Through a Direct Ballot, 5.5.1999, http://209.85.135.104/search?q=cache:8PrKrjpb_ukJ:se2.isn.ch/serviceengine/FileContent%3FserviceID%3D23%26fileid%3D85F8E32B-1FFB-6803-D611-F1E24133D70F%26lng%3Den+5th+May+Agreement,+east+timor&hl=cs&ct=clnk&cd=2&gl=cz

⁸⁷ Horta, J. R., dopis Kofimu Annanovi, citováno v Chega! Final Report of the Commission for Reception, Truth and Reconciliation in East Timor (CAVR), <http://www.etan.org/news/2006/cavr.htm>

10 Lidové hlasování a role UNAMET

Na základě těchto dohod začal personál OSN přijíždět do země v květnu 1999, aby vytvořil Misi OSN pro pomoc na Východním Timoru (United Nations Mission in East Timor – UNAMET), která by zorganizovala a provedla registraci voličů a hlasování. Kromě civilních úředníků, neozbrojené civilní policie a neozbrojených vojenských styčných úředníků z různých národů, se příprav voleb účastnilo i 4 000 Východotimořanů. Pracovali pod vedením Iana Martina, který byl současně Zvláštním zmocněncem Generálního tajemníka pro lidové hlasování na Východním Timoru a vedoucím mise UNAMET. Martin pevně věřil, že „mezinárodní přítomnost bude mít pozitivní dopad na bezpečnostní situaci.“⁸⁸

Hlavním úkolem UNAMET byla registrace východotimorských voličů a pak vlastní lidové hlasování na počátku srpna. Mezinárodní personál byl rozmístěn do všech třinácti okresů během května a na přípravu hlasování tak měl méně než čtyři měsíce. Tento časový plán byl mnohými považován za nereálný a vyžadoval rychlé nasazení personálu UNAMET do přípravy voleb.⁸⁹

10.1 Registrace voličů

Zahájení registrace voličů bylo dvakrát odloženo. První odložení o tři týdny vzniklo kvůli nepřipravenosti UNAMET a vzhledem k tomu, že bezpečnostní situace zjevně neodpovídala požadavkům Generálního tajemníka. Při druhém krátkém zdržení byl již UNAMET připraven, ale jeho kanceláře a personál se stal terčem útoku milic. Pod velkým mezinárodním tlakem přinutil Habibie své ministry, včetně ministra obrany a velitele armády generála Wiranta, aby situaci ve Východním Timoru uklidnil předtím než začne registrace 16. července.

Je třeba poznamenat, že Generálnímu tajemníkovi nebylo do počátku registrace umožněno „se přesvědčit na základě objektivního zhodnocení mise OSN, zda existuje nutná bezpečnostní situace pro klidné zahájení hlasování“, tak jak to vyžadovaly Dohody 5.

⁸⁸ Martin, I., Mayer-Rieckh, A., The United Nations and East Timor? From Self-Determination to State-Building, in: *International Peacekeeping*, Vol. 12, No. 1, Spring 2005, str. 128.

⁸⁹ Při přípravě voleb nemohlo členům UNAMET uniknout, že násilnosti milic z předešlých měsíců měly za následek velké přesuny obyvatel, rovněž vesnice stranicí nezávislosti byly zničeny a jejich obyvatelé uprchli do vnitrozemí.

května.⁹⁰ Zřejmě by nedošel ke kladnému závěru, nicméně Východotimořané se i přes rozsáhlé zastrašování vydali registrovat v množství, jež předčilo očekávání OSN a do konce období určenému k registraci se přihlásila i většina vnitřně vysídlených osob (IDP), což vytvořilo celkový počet okolo 450 000 zaregistrovaných (včetně kolem 13 000 Východotimořanů žijících mimo Východní Timor).⁹¹

Jak již bylo dříve zmíněno, dohody vyžadovaly stejnou příležitost k šíření jejich názorů pro podporovatele nezávislosti i autonomie. Představitelé indonéské vlády, policie a armáda měli podle dohod zůstat neutrální a použití veřejných a vládních fondů a pomoci k ovlivňování voličů bylo zakázáno. Ve skutečnosti byly velké vládní zdroje Indonésie soustředěny do podpory pro-autonomních skupin a tedy i do milic. Zároveň mnoho skupin bojujících za nezávislost jako CNRT, jež byly ještě před příjezdem UNAMET donuceny se skrývat před násilím, mohly jen s problémy otevřít své úřady a mnoho jich bylo opět uzavřeno, když se milice účastnily útoků proti nim a dalším skupinám bojujícím za nezávislost v pozdějších fázích kampaně.

10.2 Volby

K posunutí data voleb nakonec došlo, ale jen o 22 dní a to na 30.srpna. Před tímto datem byly volby připraveny a pozitivně hodnoceny nezávislou volební komisí, jež byla jmenována Generálním tajemníkem a mezinárodními pozorovateli, kteří působili na Východním Timoru. Nicméně nebylo jasné, zda bezpečnostní situace umožní ve volbách pokračovat. Voliči byli vystrašeni obnovením násilností a ještě větší nepokoje se očekávaly na volební den. Důvody proč nepokračovat byly zřejmé ve smyslu porušování dohod ze strany Indonésie. Nicméně OSN se již jednou nechala zmást v případě zmanipulovaných voleb v Západním Irianu v roce 1969 a nechtěla se stát opět součástí zkorumpovaného výsledku ve Východním Timoru.⁹² Celý proces mohl být ukončen i odstoupením Habibieho, což by umožnilo jeho nástupci rozhodovat o procesu, který by třeba nikdy nepodporoval.

---

⁹⁰ Agreement Regarding the Modalities for the Popular Consultation of the East Timorese Through a Direct Ballot, 5.5.1999, http://209.85.135.104/search?q=cache:8PrKrjpB_ukJ:se2.isn.ch/serviceengine/FileContent%3FserviceID%3D23%26fileid%3D85F8E32B-1FFB-6803-D611-F1E24133D70F%26Inq%3Den+5th+May+Agreement,+east+timor&hl=cs&ct=clnk&cd=2&gl=cz.

⁹¹ údaje z Martin, I., Mayer-Rieckh, A., "The United Nations and East Timor: From Self-Determination to State-Building," *International Peacekeeping*, vol 12, no 1, Spring 2005, str.130.

⁹² Martin, I., Mayer-Rieckh, A., "The United Nations and East Timor: From Self-Determination to State-Building," *International Peacekeeping*, vol 12, no 1, Spring 2005.

OSN konzultovala postup s představiteli CNRT, protože nechtěla postupovat proti jejich tendencím. Hlavní představitel Xanana Gusmao si byl vědom hrozby ze strany indonéské armády, ale byl také přesvědčen, že Východotimořané nepodlehnu zastrašování a budou volit podle svého přesvědčení. Již při registraci ukázali své odhodlání a ochotu dělit se s OSN o morální zodpovědnost za riziko, jež byli sami rozhodnutí podstoupit i bez OSN.

OSN svolala dvě menší setkání, které vedly k dohodě, že po volbách bude ustavena tzv. Východotimorská poradní komise (East Timorese Consultative Commission) s rovným zastoupením vůdců ze složek bojujících za autonomii i nezávislost, bez ohledu na výsledek voleb. Tento krok měl přispět k uklidnění povolebních nepokojů a komise měla pomoci „proplout“ Východnímu Timoru skrze zmatek po hlasování.⁹³

UNAMET byla také aktivní ve zprostředkování dohody mezi Falintilem, indonéskou armádou a pro-indonéskými milicemi, jež měla vést ke složení zbraní. Indonésie byla vládami tlačena k uklidnění situace pod pohrůzkou zhoršení mezinárodních vztahů, pokud budou násilnosti gradovat. Tlak byl vyvíjen i Generálním tajemníkem osobně, či prostřednictvím jeho zástupců a Radou bezpečnosti v opakovaných prohlášeních a výzvách k indonéskému stálému zástupci. OSN a diplomatická obec věřila – chybně, jak se ukázalo – že to donutí Indonésii omezit násilí, které bude jistě následovat po předpokládaném úspěchu voličů nezávislosti. Celé mezinárodní společenství si oddechlo, když 30.srpna volby proběhly poklidně s 98,6 % účastí registrovaných voličů.

10.3 *Bilance UNAMET*

UNAMET završil svůj úkol za méně než čtyři týdny od podepsání dohod a s pouze třemi týdny zpoždění. Jeho mezinárodní personál čítal něco přes tisíc lidí, daleko méně než měla mít následující mise. Jejich rychlost zapojení však byla impozantní a to částečně i kvůli dobrovolnickému programu OSN (UN Volunteers programme), který poskytl největší část personálu – volební úředníky. Kvalita úředníků odpovídala faktu, že UNAMET byla první z hlavních misí OSN roku 1999 a bylo pochopitelné, že bude provádět obtížný úkol pod velkým časovým tlakem. Personál s vhodnými zkušenostmi byl shromážděn z jiných misí.

⁹³ Aktivní byly i jiné složky společnosti, jako např. východotimorští biskupové, kteří svolali mírové setkání věřících z obou táborů na konec června.

Důležitá byla rovněž přímá volba prostřednictvím politických úředníků UNDPA (UN Department of Political Affairs) se znalostí situace v Indonésii a na Východním Timoru a s odpovídajícími jazykovými znalostmi.

Rychlost logistického zapojení byla možná díky svěřeneckým fondům, které získávaly okamžité dobrovolné příspěvky. To znamenalo, že příspěvky nemusely čekat na autorizaci a naturální podpora od Austrálie nemusela překonávat nějaké větší překážky. Také logistická základna OSN v Itálii měla podstatnou část zařízení ihned k dispozici pro UNAMET. Je zajímavou otázkou, zda byl tento rychlý postup výsledkem implementace doporučení Brahimiho zprávy a může se tak stát normou. Brahimiho zpráva požaduje právě zapojení personálu s dostatečnými zkušenostmi (jako jsou kariérní vojenští důstojníci) a větší připravenost při poskytování zdrojů a politické podpory tam, kde je potřeba.⁹⁴

---

⁹⁴ Brahimiho zpráva byla vydána v roce 2000 Panelem OSN pro mírové operace a ostře kritizovala mírové operace, jak je v současnosti OSN vede. Především udělování mandátů operacím předtím než je dostatečně zajištěna jejich finanční a personální stránka. Více o Brahimiho zprávě a nutných reformách operací OSN v Jones, S.G., Dobbins, J., „The UN's Record in Nation Building“, Chicago Journal of International Law, Academic Research Library, Winter 2006, str.703-723.

11 Mezinárodní intervence po hlasování a role INTERFET

Prohlášení ze 4. září 1999, že 78,5 % Východotimořanů volilo nezávislost, se stalo signálem pro pro-indonéské milice a indonéskou armádu, aby spustily strašlivé běsnění po celém Východním Timoru.⁹⁵ Po zjištění rozsahu násilností, byly všechny diplomatické snahy směřovány k přinucení Indonésie, aby situaci řešila. Bylo jasné, že pro-indonéské milice odcházejí taktikou spálené země. Během tohoto období bylo zabito dalších 1300 Východotimořanů a dalších 300 000 lidí bylo nuceno uprchnout. Většina infrastruktury, včetně domů, zavlažování, zásobování vodou, školy a téměř 100 % elektrické sítě bylo zničeno.⁹⁶

Zainteresované státy reagovaly na novou situaci různě rychle, ale dospěly k společnému rozhodnutí, že je třeba získat indonéský souhlas a intervenovat. I když OSN původně plánovala mírovou misi v podobě jednotky tzv. modrých přileb, aby převzala zemi po klidném stažení Indonésie, bylo brzy zřejmé, že reálnější varianta je tzv. „koalice ochotných“ pod mandátem OSN, kterou by vedla Austrálie, jež o to projevila zájem. Nicméně ani Austrálie, ani jiná země by neintervenovala bez indonéského souhlasu, či bez autorizace Rady bezpečnosti.

Mezi ukončením hlasováním a žádostí Habibieho o intervenci OSN 12. září, byl na indonéskou vládu vyvinut velký diplomatický tlak. V čele s intenzivní osobní diplomacií Kofiho Annana, v blízké spolupráci s australským premiérem Johnem Howardem, přijala Rada bezpečnosti návrh Sekretariátu na misi Rady do Jakarty a na Východní Timor, kde byl UNAMET obléhán ve své budově po zabití několika Východotimořanů z personálu. Iniciativa OSN tak měla mít dvojí dopad: jednak napomohla přesvědčit Indonésii k přijetí mezinárodní intervence, a za druhé získat souhlas v Radě bezpečnosti.

Také Spojené státy se přidaly k nátlaku na Indonésii a Světová banka spolu s Mezinárodním měnovým fondem vydaly zcela bezprecedentní varování sankcemi ekonomicky nestabilní indonéské vládě. Situaci pomohlo, že se 9. září konalo setkání představitelů APEC na Novém Zélandě. Představitelé APECu se nejprve bránili posunutí své agendy od hospodářských

⁹⁵ Již při sčítání hlasů narůstal teror ozbrojených odpůrců národní vůle a počátkem září už lemovaly silnice useknuté lidské hlavy na kůlech, teror milic podporovaných jednotkami indonéské armády vyháněl z Timoru i pracovníky OSN.

⁹⁶ Údaje z CIA Factbook, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/tt.html>.

otázek, ale na nátlak Kanady došlo k zvláštní ministerské schůzce zabývající se Východním Timorem, která se konala paralelně s hlavním setkáním. Indonésie možná očekávala, že někteří asijsí spojenci budou na tomto setkání absentovat, ale téměř všichni se zúčastnili ukazujíc tím svůj regionální zájem. To bylo patrné i při prohlášeních asijských členských států Rady bezpečnosti při otevřeném jednání 11.září a v jejich snaze participovat v koalici ochotných, pokud bude Indonésie souhlasit.

Indonésie striktně nesouhlasila s australským vedením mezinárodní mise a požadovala co největší asijskou účast a velitele mise ze státu ASEAN. Na druhou stranu Austrálie požadovala, aby mohla velet síle, které byla největším přispěvovatelem. Annan tedy informoval Indonésii, že „Austrálie bude vést jednotku, což se může změnit v pozdější fázi, ale že se bude on i Howard snažit maximalizovat asijskou účast.“⁹⁷ Thajsko přislíbilo kontingent a zástupce velitele mise, Malajsie stáhla svoji účast, když byl zmíněný post obsazen, ale Filipíny a Korejská republika potvrdily předchozí závazky. Singapur slíbil lékařskou skupinu a Fidži také přislíbilo jednotky. Praxe, že účastníci sami ponosou náklady mohla omezit tvorbu jednotek, ale svěřenecké fondy, s Japonskem jako největším přispěvovatelem napomohly jejich ustavení.

Mezinárodní síly pro Východní Timor (INTERFET), v čele s Australanem generálmajorem Peterem Cosgrovem, zahájily svoji činnost v Dili 20.září, pět dní po své autorizaci Radou bezpečnosti. Měly za úkol obnovit mír a bezpečnost v oblasti a byly skutečně úspěšné.⁹⁸ Zabránil některým nebezpečným střetům s indonéskými jednotkami, i když závěrečnému ničení majetku, když se Indonésané a jejich milice stahovali ze země, se mu nepodařilo předejít.⁹⁹ Podle svého mandátu měl INTERFET podporovat a chránit UNAMET, dokud jeho zbylé jednotky nebyly bezpečně odsunuty¹⁰⁰. Znalost teritoria ze strany UNAMET byla cenná pro INTERFET a pro probíhající humanitární operaci řízenou z Kanceláře pro koordinaci humanitárních akcí (UN's Office for the Coordination of Humanitarian Affairs –

⁹⁷ Martin, I., Mayer-Rieckh, A., The United Nations and East Timor? From Self-Determination to State-Building, in: *International Peacekeeping*, Vol. 12, No. 1, Spring 2005, str. 132.

⁹⁸ Jde o jednu z nejrychlejších reakcí OSN v dějinách, R. Holbrooke, stálý zástupce USA říká: „jde o učebnicovou realizaci snu Chrchilla a Roosewelta, když stanovovali principy OSN. Bylo třeba jen přes dvacet let, ohromujícího čísla zmařených životů a drancování indonéské armády.“

⁹⁹ Více o misi INTERFET v Breen, B., *Mission Accomplished: The Australian Defence Force Participation in the International Force, East Timor*, Sydney: Allen & Unwin, 2001.

¹⁰⁰ Mandát INTERFET v Breen, B., *Mission Accomplished: The Australian Defence Force Participation in the International Force, East Timor*, Sydney: Allen & Unwin, 2001.

OCHA). Někteří z dobrovolníků UNAMET, původně volební personál, se stali prvními mezinárodními úředníky, kteří spolupracovali s CNRT na řešení okamžitých potřeb teritoria, ve kterém státní správa a většina služeb zkolabovaly.

12 UNTAET a cesta k nezávislosti

„Mandát udělený Radou bezpečnosti...k ustavení národní civilní správy, k asistenci při rozvoji civilních a sociálních služeb a podpoře budování kapacit nové samostatné vlády byl bezprecedentní.“¹⁰¹ (Kofi Annan, 2001)

Podle Dohod 5. května měla OSN převzít vedení země v případě, že volby dopadnou v neprospěch autonomie. To se také stalo a Přejídná správa OSN v Východním Timoru, vybavená výkonnými a legislativními pravomocemi, měla nyní zlepšit situaci obyvatel Východního Timoru a doprovodit zemi k nezávislosti. I když UNAMET požadovala maximální posílení uniformovaných složek okamžitě po volbách, Indonésie odsouhlasila pouze omezený počet neozbrojené policie a vojenských styčných úředníků a neumožnila ani posílení jejich mandátu (jenž zůstal čistě poradní). Navíc bylo navýšení personálu autorizováno Radou bezpečnosti až příliš pozdě na to, aby byl na místě v době voleb. V každém případě by nebyl schopen nějak výrazně ovlivnit situaci. OSN tak nebyla schopna ani zabránit násilnostem, jež následovaly po volbách, ani urychleně ustavit přejídnou správu.

12.1 Vznik mise

Rada bezpečnosti ustavila svou rezolucí 1272 z 25.října 1999¹⁰² misi UNTAET a Generální tajemník jmenoval vysoce uznávaného Sergia Vieira de Mella z Brazílie jako svého zmocněnce pro Východní Timor. Hlavním úkolem UNTAET bylo společně s Východotimořany vykonávat plnou civilní správu na celém území, pomáhat rozvíjet sociální služby a podílet se na obnově a vytváření předpokladů pro přechod k plné státnosti

¹⁰¹ Annan, K., Report of the Secretary-General on the United Nations Transitional Administration in East Timor, S/2001/983, 18.10.2001, par.83, str.11

¹⁰² Security Council Resolution 1272 (1999), S/RES/1272, 25.10.1999

Východního Timoru.¹⁰³ UNTAET měla také fungovat jako mírová mise a koordinovat humanitární pomoc a hospodářský rozvoj. Některé otázky postupu zůstaly v mandátu nejasné, jako byla forma cesty k nezávislosti, vztah výkonné složky k budoucí timorské vládě a mechanismus pro konzultace s Východotimořany.¹⁰⁴

UNTAET převzal správu země od UNAMET v listopadu 1999 společně s menším množstvím zkušeného personálu a s tím, co zbylo z jejich vybavení. INTERFET nadále zajišťoval bezpečnost, dokud nebyly ukončeny všechny záležitosti týkající se mírových jednotek OSN, nicméně jeho jednotky zůstaly odděleny. Generál Cosgrove a Vieira de Mello spolu úzce spolupracovali. V únoru 2000 vojenské složky UNTAET, tvořené 8800 vojáky a 1600 policisty převzali zodpovědnost za udržování míru a bezpečnosti.

Na rozdíl od misí UNAMET a INTERFET, které vykazovaly až nezvykle rychlý průběh, byla mise UNTAET ve svých počátcích pomalejší. Sekretariát se zaměřil především na hlasování a autorizaci mezinárodních složek a od podpisu Dohod 5. května až do hlasování 30. srpna nedošlo k rozsáhlejšímu plánování přechodné správy. Posléze provedené plánování se zaměřilo na vojenskou složku, zejména kvůli požadavkům CIVPOL¹⁰⁵. V podstatě žádné plánování se netýkalo složení a zodpovědnosti civilní správy a způsobu, jak bude UNTAET vládnout ve spolupráci s místním obyvatelstvem. Situace se v Sekretariátu dále zkomplikovala, když vznikly nejasnosti, zda to bude DPA či DPKO, kdo ustaví misi. DPKO bylo potvrzeno ve vedení v září. Teprve od tohoto okamžiku mohlo začít intenzivní plánování, nicméně určitou dobu trvalo než byl určen vhodný personál.

Zapojení a rychlost akce UNTAET tak o poznání pokulhávalo za misí UNAMET a mezinárodních sil. Zmocněnec Vieira de Mello přijel do Dili 16. listopadu, ale většina jeho personálu a logistická podpora dorazila až na počátku roku 2000. Toto zpomalení reflektovalo nedostatečné plánování Sekretariátu v předchozích měsících a jeho důsledkem byl kromě větších počátečních problémů i růst nedůvěry v očích místního obyvatelstva. Mise

¹⁰³ R. Pouyé mluví ve svém článku „Shadow states? State-building and national invention under external constraint in Kosovo and East Timor (1974-2002)“ o tzv. „mezinárodním protektorátu“ podobně jako v případě Kosova po intervenci OSN, ve svém článku dále porovnává situaci v obou teritoriích

¹⁰⁴ Security Council Resolution 1272 (1999), S/RES/1272, 25.10.1999,
<http://www.un.org/peace/etimor/docs/9931277E.htm>

¹⁰⁵ CIVPOL je mezinárodní policie OSN, hraje důležitou roli v misích OSN, její mandát je v každé misi různě obsáhlý, jako je tomu v případě Východního Timoru, kde také radí, trénuje a pomáhá místní policii a dokonce i při vynutitelnosti práva, více na <http://www.un.org/Depts/dpko/dpko/civpol/civpol1.html>

UNTAET tak již na počátku čelila kritice ze strany obyvatelstva, jakož i ze strany mezinárodních médií.

12.2 Mandát, struktura a vývoj

Rada bezpečnosti jasně definovala cíle UNTAET, jimiž bylo připravit Východní Timor na samostatnost. Mandát definoval strukturu UNTAET a navazoval na zprávu Generálního tajemníka z 9. srpna 1999. Generální tajemník v této zprávě zdůrazňoval nutnost dosažení bezpečného prostředí, specifikoval čtrnáct cílů, jichž by mělo být dosaženo pomocí mise a požadoval, aby UNTAET „vykonával své služby v blízké konzultaci a kooperaci s lidem Východního Timoru.“¹⁰⁶ Mandát měl sice jasné cíle, ale některé z úkolů byly poměrně široce definované, jako např. „vytvořit efektivní správu“, či „podporovat budování kapacit samosprávy.“¹⁰⁷ Rovněž úkoly zvláštního zmocněnce nebyly příliš úzce definovány. Přesto problémy, kterým musela mise UNTAET čelit, neplynuly ani tak ze špatného mandátu, ale spíše z velkého množství úkolů a nedostatku předchozího plánování. Také nedostatek kvalifikovaných sil a infrastruktury na místě neusnadňoval situaci.

UNTAET byl organizován do tří rozdílných pilířů za které byl zodpovědný speciální zmocněnec. Zdaleka největší byl vojenský pilíř, přibližně 9 150 personálu¹⁰⁸, který převzal funkci po misi INTERFET v únoru 2000 a pokračoval v udržování bezpečnosti. Druhou součástí byl humanitární pilíř pod zkratkou HAER (Humanitarian Assistance and Emergency Rehabilitation) pod vedením Akira Takahashiho z Japonska. Počáteční práce spočívala v koordinaci OCHA a ve vytvoření UNHOC,¹⁰⁹ který měl přinést nezbytnou pomoc zdevastovanému teritoriu. Jak již název napovídá, pilíř HAER byl významný při koordinaci množství podpůrných a humanitárních organizací a při spolupráci s Východotimořany při určování humanitárních priorit. V době zajištění bezpečnosti misí INTERFET, bylo hlavním úkolem pro UNTAET zajištění efektivnosti humanitární pomoci. To bylo často komplikováno nepřízní situace mimo kontrolu UNTAET jako špatné počasí, nedostatečné komunikace, pochybené letecké výsadky a dodávky, či nedostatečné zásobování nezbytnými

¹⁰⁶ Report of the Secretary-General, S/1999/862, 9.8.1999, <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N03/535/96/IMG/N0353596.pdf?OpenElement>.

¹⁰⁷ viz Annex B, Security Council Resolution 1272 (1999), S/RES/1272, 25.10.1999, <http://www.un.org/peace/etimor/docs/9931277E.htm>.

¹⁰⁸ číselné údaje o misi UNTAET jsou z Martin, I., Mayer-Rieckh, A., "The United Nations and East Timor: From Self-Determination to State-Building," *International Peacekeeping*, vol 12, no 1, Spring 2005, str.133.

¹⁰⁹ UNHOC je United Nations Humanitarian Operations Centre, více na OCHA Mission Statement, <http://ochaonline.un.org/AboutOCHA/tabid/1076/Default.aspx>.

komoditami. Jeden z členů mise Cederic de Coning poznamenává, že zásobování potravinami ovlivňovalo první vztahy mezi Východotimořany a personálem OSN a problémy s distribucí „významně ovlivnily první postoje vůči UNTAET“.¹¹⁰ Koncem roku 2000 skončila akutní fáze a piliř HAER ukončil svoji činnost.

Třetím a nejproblematičtějším piliřem bylo Vládnutí a veřejná správa (Governance and Public Administration – GPA) pod vedením zkušeného francouzského zástupce Jeana-Christiana Cadyho, který byl rovněž zástupcem zvláštního zmocněnce. Tento piliř si kladl za cíl znovuzavedení vlády na centrální i okresní úrovni, obnovení veřejných a sociálních služeb, znovunastolení vlády práva a podporu a regulaci investic do soukromého sektoru. GPA čelil třem významným problémům: vytvoření udržitelného rozpočtu, rozvoj a vzdělávání personálu a získání důvěry Východotimořanů.

UNTAET musela zpočátku své existence překonat řadu problémů. Mnoho Východotimořanů ztratilo své příbuzné během násilností po hlasování, mnoho lidí ztratilo domov, více než čtvrtina populace opustila nebo byla donucena opustit zemi, okolo 70 % veřejných i soukromých budov bylo zničeno a celá státní správa zkolabovala.¹¹¹ A protože Východní Timor nikdy neexistoval jako nezávislá jednotka, bylo třeba mnoho státních institucí vybudovat od začátku. Bezpečnost byla na začátku stále obnovována jednotkami INTERFET a obyvatelstvo se stavělo k UNTAET poměrně vstřícně. Nicméně jeho pomalý start, společně s nedostatkem kvalifikovaných sil způsobily, že UNTAET ztrácel na důvěryhodnosti již v prvních měsících fungování. Koncem roku 2000 přijelo pouze 351 členů mezinárodního civilního štábu. Tato situace zapříčinila veliký tlak právě na tyto příchozí.

12.3 Bezpečnostní složky

Bezpečnostní úkoly UNTAET spočívaly především v zabezpečení vnější bezpečnosti v rámci peacekeepingových sil, zajištění práva a pořádku v rámci policie OSN, odzbrojení a demobilizace ozbrojených skupin, vytvoření obraného systému a vytvoření místních

¹¹⁰ Coning, C., „The UN Transitional Administration in East Timor: Lessons Learned from the First 100 Days, „ International Peacekeeping 6, No.2, 2000, str.85, Coning popisuje členy misí jako relativně mladé, s minimem předchozích zkušeností, místní znalosti a jazykových schopností.

¹¹¹ Údaje z Martin, I., Mayer-Rieckh, A., "The United Nations and East Timor: From Self-Determination to State-Building," International Peacekeeping, vol 12, no 1, Spring 2005., str.134.

policejních úřadů. Přítomnost INTERFET dala OSN prostor k přípravě a angažování peace-keepingových sil s několika klíčovými kontingenty, které pouze změnily barvu baretů. Po předání vojenské zodpovědnosti UNTAET v únoru 2000 se peacekeepingové síle dařilo odrážet útoky milic ze Západního Timoru.¹¹² Úspěch v peacekeepingové oblasti se bohužel nezopakoval v jiných oblastech týkajících se bezpečnosti. Například činnost policie OSN byla ovlivněna v počátku pomalým rekrutováním a smíšenou kvalitou personálu. Také nedostatečná příprava a porozumění kulturnímu kontextu nepřispělo k počátečnímu úspěchu těchto složek. Situace se v průběhu zapojení zlepšila.

Nejistota také doprovázela status Falintil, nebylo stále zcela jasné, zda šlo to ilegální ozbrojenou skupinu, která měla být odzbrojena, či o jádro obranných sil. Nejasnosti kolem role UNTAET při reformě bezpečnostního sektoru oddálily rozhodnutí o budoucnosti Falintil, demobilizaci a vytváření obranných sil. UNTAET čelil růstu nespokojenosti také uvnitř Falintil, který byl podporován špatnými životními podmínkami a nejistou budoucností. UNTAET až se zpožděním vyvinul bezpečnostní strategii a vytvořil Obráné síly Východního Timoru (East Timor Defence Force - FDTL) s jádrem členů Falintil.¹¹³ Ostatní bývalí členové složek Falintil byli reintegrovaní prostřednictvím reintegračního programu (Falintil Reintegration Assistance Programme – FRAP). Reintegrace byla celkově úspěšná, ale výběrové řízení pro FDTL i FRAP vzbudilo nelibost mezi těmi, kteří nebyli vybráni, což vedlo k některým incidentům bývalých členů Falintil.

Ani vznik východotimorské policie (East Timor Police Service – ETPS) nebyl bezproblémový, zčásti proto, že nikdo z UNTAET nebyl zpočátku přiřazen k tomuto úkolu. Všechny počáteční pokusy byly směřovány na výcvik jednotlivých policejních úředníků a institucionální rámec byl zanedbán. Také vytvoření regulačního rámce, organizační struktury, institucionální ochrany lidských práv a civilního dohledu, infrastruktury, financování a také vybavení nebylo věnováno dostatek pozornosti. Stejně jako u vzniku obranných sil i zde vytvořil výběrový proces polemiku ve společnosti především v souvislosti s rekrutováním Východotimořanů, kteří předtím sloužili v indonéské policii.

---

¹¹² Více o peace-keepingu a bezpečnostní složce v Smith, M.G., *Peacekeeping in East Timor: The Path to Independence*, International Peace Academy, Colorado, 2003.

¹¹³ Více v *Independent Study on Security Force Options and Security Sector Reform for East Timor*, Centre for Defence Studies, London: King's College, 2000.

V den nezávislosti 20. května 2002, nebyly ani ETPS ani FDTL připravené převzít plnou zodpovědnost za veřejnou bezpečnost a vnější obranu. Vůbec instituce zodpovědné za civilní dozor a podporu bezpečnosti, zejména ministerstva zodpovědná za policejní a obrané složky, či úřad Národního bezpečnostního poradce zůstaly slabé a nevyvinuté.

12.4 Humanitární operace

Naproti tomu humanitární operace UNTAET, operující s problémy jako nedostatek příprav, či vzdálenost a nepřístupnost terénu ve Východním Timoru, byly během prvních kritických měsíců víceméně úspěšné.¹¹⁴ Došlo k hromadnému návratu vysídlených osob, pouze několika vážnějším incidentům při reintegračním procesu a k žádnému úmrtí při epidemiích, či hladomoru. Humanitární operace těžily z všeobecně příznivé bezpečnostní situace. Nicméně celková koordinace na centrální a lokální úrovni byla oslabena po odchodu OCHA a předání pravomocí humanitárnímu pilíři v dubnu 2000.¹¹⁵

Z 250 000 východotimorských uprchlíků v Západním Timoru se přes 125 000 koncem roku 1999 vrátilo do vlasti, i když se tak vystavovali nebezpečí ze strany milic.¹¹⁶ Hrozba ze strany milic značně zpomalila rychlost jejich návratu i v průběhu roku 2000 a OSN a mezinárodní společenství bylo kritizováno, že se jim nepodařilo donutit Indonésii stáhnout milice. Koncem činnosti UNTAET zůstalo v Západním Timoru už jen kolem 30 – 40 000 uprchlíků.

12.5 Výkon spravedlnosti

Vývoj výkonu spravedlnosti byl za přechodné vlády zcela nedostatečný, přestože byl považován za prioritu Společnou kontrolní misí (Joint Assessment Mission), jež byla vedena Světovou bankou s participací Východotimořanů a OSN. UNTAET postupoval nesoustavně, neexistovala žádná koordinovaná strategie k vytvoření vlády práva, také financování bylo nedůsledné a nedostačující. Neúspěch při výkonu spravedlnosti a nedostatky při budování samostatného a reformovaného sektoru vlády práva; policie, soudů, věznic, státních zástupců,

¹¹⁴ Více o humanitárních operacích viz Hurford, Ch., Wahlstrohm, M., „OCHA and the East Timor Crisis, 1999: An Independent Study for OCHA,“ New York: UN Office for the Coordination of Humanitarian Affairs, 2001.

¹¹⁵ Víceméně úspěšná humanitární intervence však nebyla od počátku doprovázena plánováním ekonomického rozvoje. Dlouhodobý rozvoj a tvorba kapacit v této oblasti byly na počátku zanedbány, což vedlo k pomalejšímu ekonomickému zotavení a vybudování státní správy.

¹¹⁶ Údaje z Martin, I., *Self-Determination in East Timor, The United Nations, the Ballots, and International Intervention*, Boulder-Londýn, 2001, str.11.

soukromého právnictví, ministerstva spravedlnosti, legislativy a právního řádu; je často připomínanou a neomluvitelnou chybou při budování míru po konfliktu.¹¹⁷

Vytvoření UNTAET nepředcházely pouze násilnosti ze září 1999, ale i 24letá historie porušování lidských práv. Generální tajemník trval na tom, aby byli pachatelé vážných zločinů krátce po lidovém hlasování povoláni k zodpovědnosti a postaveni před soud. Komise pro lidská práva OSN ustavila vyšetřovací komisi, která došla k závěru, že OSN má hlavní zodpovědnost sjednat spravedlnost v souvislosti s porušením lidských práv v roce 1999.¹¹⁸ Nebylo nicméně jasné, jak má UNTAET tuto situaci řešit. Někteří Východotimořané zpočátku volali po ustavení ad hoc mezinárodního trestního tribunálu. Nicméně napjatost politické situace v Indonésii, celková neochota konfrontovat indonéskou vládu, či rostoucí neochota Rady bezpečnosti zopakovat model mezinárodního trestního tribunálu vedly k tomu, že mezinárodní společenství nehodlalo přistoupit k tomuto modelu. Komise došla k závěru, že primární odpovědnost za souzení zločinců leží na národních soudních systémech.¹¹⁹ V důsledku toho byly místo jednoho trestního tribunálu zřízeny dva oddělené soudní úřady zodpovědné za vyšetření a potrestání zločinů: jeden, slabý a nezaujatý indonéský, a druhý, budoucí východotimorský. To se ukázalo jako nevhodné, zejména v případě indonéského ad hoc soudu. Nejenom, že docházelo k vážným nedostatkům při vyšetřování a souzení, ale indonéské autority se ani nesnažily pomoci vyšetření a odsouzení vážných zločinů ve Východním Timoru.¹²⁰

Na rozdíl od přístupu k celkovému pojetí spravedlnosti v novém státě UNTAET trval v mnohem větší míře na zahraniční angažovanosti při posuzování vážných zločinů, a to především kvůli politické citlivosti, nedostatku zkušeností Východotimořanů a zodpovědnosti OSN k postavení před soud zločinců zodpovědných za násilnosti 1999. V dubnu 2000 byla vytvořena jednotka pro vyšetřování závažných zločinů (Serious Crimes Investigation Unit) skládající se z civilních i policejních vyšetřovatelů. O dva měsíce později byla vytvořena i speciální jednotka pro souzení vážných zločinů (Prosecution Unit). Od

¹¹⁷ Více o nastolování vlády práva v Strohmeier, H., „Collapse and Reconstruction of a Judicial System: The United Nations Missions in Kosovo and East Timor“, *American Journal of International Law*, Vol. 95, 2001, str. 46.

¹¹⁸ Report of the International Commission of Inquiry on East Timor to the Secretary-General, UN Doc A/54/726-S/2000/59, 31.1. 2000, par. 47.

¹¹⁹ Resolution of the Commission on Human Rights, 4/RES/1999/S-4/1, 27.9. 1999, par. 4.

¹²⁰ více v Amnesty International, *Indonesia and Timor-Leste: International responsibility for justice*, AI Index ASA 03/001/2003, <http://web.amnesty.org/library/Index/ENGASA030012003>.

samého počátku čelila vyšetřovací jednotka problémům s personálem a řízením a postup při vyšetřování byl pomalý. V druhé polovině 2001 byly vyšetřovací a soudící týmy formálně integrovány a došlo k zlepšení kvality vyšetřování. UNTAET vytvořil speciální panely pro vážné zločiny v rámci okresního soudu v Dili v červnu 2000. Ty se staly součástí nově vytvořeného soudního systému a zahrnovaly zahraniční i místní soudce. I zde se naskytly problémy, soudci často neměli zkušenosti s mezinárodním trestním právem a chyběla jim administrativní podpora, včetně tlumočnicků.

Z rozhodnutí CNRT, jež bylo podporováno jednotkou UNTAET pro lidská práva, byla v červenci 2001 zřízena Komise pro přijetí, pravdu a usmíření (Commission for Reception, Truth and Reconciliation - CAVR), která zahájila činnost krátce po nezávislosti. V čele bylo sedm východotimorských komisařů a komise měla tři oddělené funkce: zjistit pravdu o porušování lidských práv mezi roky 1974 a 1999, napomoci usmíření ve společnosti a vytvořit zprávu o své činnosti pro vládu. Měla za úkol doplnit vyšetřování zločinů, ne je nahradit.¹²¹

12.6 UNTAET a Indonésie

V rámci osamostatňovacího procesu je důležité se zamyslet nad rolí Indonésie. V praktickém smyslu byla úloha UNTAET znesnadňována indonéskou neschopností, či spíše nechotou zabránit násilnostem po ukončení hlasování. Na druhou stranu přijetí výsledku hlasování indonéskou vládou odstranilo hlavní překážku v dosažení mise. Indonésie byla často vnímána jako hlavní narušitel demokratického vývoje a viník zločinů proti lidským právům. I když je zde mnoho důkazů podporující tuto tezi,¹²² nesmíme zapomenout, že to byl prezident Habibie, kdo navrhl a umožnil hlasování o autonomii po pádu Suhartova režimu. Tato změna politického postoje Indonésie vůči Východnímu Timoru v roce 1999 umožnila intervenci OSN. I následující indonéští prezidenti po Habibiem - Wahid, Sukarnoputri, Yudhoyon - prohlašovali Východní Timor za samostatné území a roli OSN jakožto přechodnou správu považovali za legitimní. V době angažování INTERFET navázaly jednotky TNI spolupráci a pomáhaly zabránit eskalaci násilností. Kooperace mezi vedením

¹²¹ Výsledná zpráva komise je již zmiňovaná *Chega!* Final Report of the Commission for Reception, Truth and Reconciliation in East Timor (CAVR), <http://www.etan.org/news/2006/cavr.htm>.

¹²² Viz Dunn, J., „Crimes Against Humanity in East Timor, January to October 1999: Their Nature and Causes,“ unpublished UN report, 2001, <http://www.etan.org/news/2001a/dunn1.htm>.

TNI a INTERFET/PKF z větší části přispěla k řešení problému ozbrojených milic, i když se ho nepodařilo zcela vyřešit. Tato spolupráce umožnila společnou ochranu hranic a redukci hraničních konfliktů.

Celkově mohla být situace podstatně horší, pokud by se Indonésie rozhodla nadále podporovat milice či jinak destabilizovat Východní Timor. Zůstávaly tak jen tři oblasti ve kterých by mohla Indonésie vylepšit svůj postoj, a to v řešení uprchlického problému v Západním Timoru, v souzení Indonésanů podezřelých z porušování lidských práv a ve vytyčování pozemních a námořních hranic. Až na tyto výjimky byla spolupráce UNTAET s Indonésií víceméně bezproblémová.

12.7 Bilance UNTAET

Mandát zmocňující UNTAET byl nejširší v historii OSN. Všechny legislativní a exekutivní složky byly zaštiťovány v tzv. přechodném správci (Transitional Administrator), i přes slíbený, ale blíže nespecifikovaný „mechanismus pro dialog“ s Východotimořany.¹²³ Celkově bylo politické prostředí příznivé a UNTAET se těšil velké podpoře. Nicméně i v této oblasti musel čelit některým problémům.

Mandát nebyl v některých oblastech příliš konkrétní, například cesta k nezávislosti nebyla příliš popsána, nebyl naplánován ani časový rozpis akcí a povaha participace Východotimořanů také nebyla definována. Nedostatek přípravy, pomalé rekrutování, nestejná úroveň mezinárodního personálu, problémy s bezpečností, humanitární pomoc, nejasně vymezený vztah k východotimorským představitelům, především CNRT, vedlo k váhavosti a pomalosti UNTAET při implementování strategie politického přechodu. Výsledkem bylo, že pro přechod nezbylo příliš času, připravenost občanů byla minimální a vznikající politické strany se musely ustavit ve spěchu. Zatímco volby do ústavodárného shromáždění v dubnu 2001 a prezidentské volby v dubnu 2002 proběhly bez problémů a bez závažnějších incidentů, samostatné parlamentní volby nebyly prakticky možné během mandátu UNTAET. Ústavodárný proces byl činěn ve spěchu a politické instituce byly v době nezávislosti poměrně slabé. UNTAET sice zajistil rychlý přechod k nezávislosti,

---

¹²³ Viz mandát UNTAET, <http://www.un.org/peace/etimor/etimor.htm>.

nicméně příspěvek k samostatnému vládnutí a k demokratickému politickému prostředí byl menší.¹²⁴

Dá se říci, že tyto nedostatky plynuly především z dvojakosti role UNTAET, jež fungoval jako přechodná vláda a zároveň jako mise připravující Východní Timor na samosprávu. Jako přechodná vláda musel provádět peacekeeping, humanitární pomoc a veřejné služby. Jeho původní „voliči“ byly Sekretariát a Rada bezpečnosti, jimž byl de jure odpovědný. Při budování státu musel UNTAET vytvořit samostatnou východotimorskou vládu a veřejnou správu a dohlížet na přechod k nezávislosti. Jeho primárními „voliči“ v této roli byl lid Východního Timoru a jemu byl de facto odpovědný. Pnutí mezi „logikou peacekeepingu“ a „logikou rozvoje“ zůstalo trvalým dilematem během celé existence UNTAET.¹²⁵

Ve své roli de facto vlády Východního Timoru spolupracoval UNTAET s regionálními vládami, především se sousední Indonésií a Austrálií. Od počátku se východotimorské vedení angažovalo v zahraničních stycích prostřednictvím CNRT a skrze přechodné vlády. V říjnu 2001 byl José Ramos-Horta přizván jako ministr zahraničních věcí. UNTAET vedla jednání s Austrálií v otázce těžby v Timorském moři společně s reprezentací Východotimořanů.¹²⁶ Pod vedením tehdejšího prezidenta CNRT Xanany Gusmaa, byly učiněny významné kroky při normalizaci vztahů s Indonésií. Nicméně jednání o mnohých otázkách včetně vymezení hranic nebylo za vlády UNTAET uzavřeno. Jeho autorita reprezentovat zemi navenek byla i přes široké pravomoci omezena.

Stejné problémy, které postihly politický přechod, také znesnadnily vytvoření stabilní a efektivní státní správy. Ta byla také podkopána nedostatkem včasného plánování, neschopností vyvinout koherentní strategii, tlakem na vykazání rychlých výsledků, pomalým rekrutováním a nestejnou úrovní mezinárodního personálu, nejednoznačností vztahu mezi UNTAET a CNRT a Světovou bankou, nevhodným rekrutováním a přípravou zaměstnanců státní služby, či opožděnou „timorizací.“¹²⁷ Nedostatek společného postupu vedl k tomu, že

¹²⁴ Více v Suhrke, A., „Peacekeepers as Nation-Builders: Dilemmas of the UN in East Timor“, *International Peacekeeping*, Vol.8, No.4, Winter 2001, str.1–20; <http://www.etan.org/news/2002a/01pkeep.htm>.

¹²⁵ Beauvais, J., „Benevolent despotism: A critique of UN State-building in East Timor“, *International Law and Politics*, Vol.33, No.4, 2001, <http://www.law.nyu.edu/journals/jilp/issues/33/pdf/33z.pdf>.

¹²⁶ Důsledkem bylo podepsání dokumentu, podle něhož dostane Východní Timor větší podíl z těžby ropy, než by mu příslušelo podle předchozích australsko-indonéských dohod.

¹²⁷ „Timorizací“ bylo myšleno větší angažování timorského lidu do celého procesu, neadekvátní timorizace byla vytýkána všem misím OSN ve Východním Timoru, zejména zpočátku.

některé sektory jako například zdravotnictví na tom byly ve závěru lépe než jiné.¹²⁸ Většina klíčových institucí však v době odchodu UNTAET vytvořena byla, až na některé, které stále neexistovaly nebo byly slabé.

I když to nebyla první mise OSN, při které působila jako kapacita zajišťující přechodnou správu, hloubka a šíře její zodpovědnosti překračovaly všechny předchozí mise. Na Východním Timoru byla, kromě nejisté bezpečnostní situace, totálně zničena infrastruktura a dislokována populace. Mise UNTAET se tak stala de jure vládou zhroutené země. Na závěr své mise čelil UNTAET ještě dalšímu zdvojenému úkolu, jednak musel nachystat budoucí mezinárodní misi, a také připravit předání žezla nezávislé východotimorské vládě.

12.8 Vyhlášení nezávislosti

Spolu s blížícím se termínem vyhlášení nezávislosti se blížil i závěr mise UNTAET. V únoru 2002 schválilo východotimorské Ústavodárné shromáždění návrh ústavy, ten zakotvoval demokratickou rovnováhu moci, v níž exekutiva musí počítat se stálou parlamentní kontrolou. V dubnu proběhly prezidentské volby a Xanana Gusmao se stal novým prezidentem republiky s drtivou většinou 82,69 %. Rada bezpečnosti reagovala na východotimorskou politickou konsolidaci usnesením z května 2002. Podle něho byly předpoklady státní emancipace splněny a přechodná vláda může skončit vyhlášením republiky.

V historický okamžik 20. května 2002 mohl svět sledovat ojedinělý ceremoniál – první proklamaci nezávislého státu v 21. století. Do Dili se dostavilo přes 90 státních delegací a další poslové různých organizací. Mezi hosty byli i prezident USA Bill Clinton či australský premiér John Howard. Při svém projevu předal Generální tajemník OSN Kofi Annan namísto někdejší koloniální autority moc ve svobodném státě prezidentu Gusmaovi. Zdůraznil při tom, jak obětavá byla touha Východního Timoru po svobodě. Ze stožáru byla spuštěna vlajka OSN a vyvěšena státní vlajka nové země: její černý pruh připomíná čtyři

---

¹²⁸ Více o pokusech Světové banky a mezinárodních organizací vytvořit fungující státní správu v Cliffe, S., Rohland K., „East Timor’s Reconstruction: Successes, Problems and Trade-Offs“, CPR Working Paper No. 2., World Bank, Washington, DC, 10/ 2002.

staletí trvající okupaci, červená barva prolitou krev, žlutý klín boj za nezávislost a hvězda naděje do budoucna.¹²⁹

Konečně po dlouhých letech násilností a zavražďování dosáhl lid vytouženého právo na sebeurčení, jež bylo respektováno z pohledu mezinárodního společenství. Ani tento slavnostní okamžik však nemohl zastřít skutečnost, že málokterá země vstupuje do nezávislosti s tak velkými problémy jako Východotimorská republika. Během let 1976-99 přišlo o život kolem 200 000 lidí z národa čítajícího zhruba čtyřikrát tolik obyvatel. Zhruba čtyřicet procent obyvatel žilo pod hranicí chudoby (tj. 1 USD denně) a 70 % jich bylo nezaměstnaných. Země trpící velkou chudobou a řadí se mezi země exploatující především své surovinové zdroje. Jedinou větší nadějí se v té době jeví budoucí příjmy z ropy z Timorského moře.¹³⁰

Východotimořané si byli těchto skutečností vědomi a byli rozhodnuti s příchozími problémy bojovat. Odchod přechodné správy OSN byl doprovázen odlivem peněz i pracovních příležitostí, ale OSN na Východní Timor nezapomněla a ustavila již v prvním měsíci samostatnosti novou podpůrnou misi.

---

¹²⁹ Státní vlajka Východního Timoru, viz. příloha 2.

¹³⁰ Údaje z Zbořil, Z., „Východní Timor – nejmladší stát z vůle OSN“, Mezinárodní politika, 04/2008, str.11-14.

13 Podpůrná mise UNMISSET

Vzhledem k problémům, na které narazila mise UNTAET v oblastech policie, bezpečnosti, spravedlnosti a tvorby kapacit, nehledě na jiné oblasti, byly nároky na novou misi na podporu nově vzniklého státu vysoké. Plánování pro pokračující mise UNTAET probíhalo v tzv. Přechodné základní skupině (Transition Core Group), která byla založena na konci roku 2001 a jejímiž členy byli i východotimorští předáci. V pozdější fázi bylo plánování řízeno z UNDPKO v Dili a z New Yorku. Mise OSN pro podporu ve Východním Timoru (United Nations Mission of Support in East Timor) byla vytvořena rezolucí Rady bezpečnosti 1410 (2002) z května 2002.¹³¹ Mandát mise se zaměřil ne již na plnou administrativu, ale na podporu vládnutí v nově vzniklém státě. Byla to tedy limitovanější mise, ale stále mající důležité pravomoci a zodpovědnosti, speciálně v oblastech policie a obrany. Cílem byl více „rozvojová“ agenda a tomu odpovídalo i složení mise a důraz na civilní poradce. S původně dvouročním mandátem, s možností rozšíření do května 2005, měla mise za úkol udržet a pokračovat v tom, čeho dosáhla UNTAET. Byla považována za poslední misi OSN na území a po jejím skončení měli dát mírové síly sbohem Východnímu Timoru a poprvé od roku 1999 opustit zemi.

13.1 Mandát UNMISSET

Rezoluce 1410 formulovala hlavní tři úkoly UNMISSET:

- „poskytovat pomoc základním správním strukturám, zajišťujícím životaschopnost a politickou stabilitu Východního Timoru.“
- „zajistit dočasné vynucení práva a veřejné bezpečnosti a asistovat při rozvoji nové jednotky zajišťující vynucení práva, Východotimorské Policie (East Timor Police Service)“
- „přispět k zajištění vnější a vnitřní bezpečnosti Východního Timoru.“¹³²

Do čela mise UNMISSET byl dosazen indický diplomat Kamallesh Sharma jakožto Zvláštní zmocněnec. UNMISSET kombinoval civilní a vojenské složky. Podobně jako v případě UNTAET kontrola nad národní policií, stejně jako nad peace-keepingovou jednotkou, byla v rukou UNMISSET, ne národní vlády.

¹³¹ Security Council Resolution 1410 (2002), <http://www.un.org/News/Press/docs/2002/SC7400.doc.htm>.

¹³² Security Council Resolution 1410 (2002), <http://www.un.org/News/Press/docs/2002/SC7400.doc.htm>.

Je dobré zmínit, že celý rozpočet byl od počátku poddimenzovaný, zřejmě kvůli údajnému plýtvání v posledním roce předchozí mise UNTAET. Pro poslední rok mise UNMISSET navrhoval Generální tajemník 318 mil. dolarů, či snížení o 30 % z posledního roku UNTAET. Navrhované číslo zahrnovalo rapidní snížení vojenských i civilních komponentů. Z tohoto čísla by 42 % výdajů připadlo na vojenskou složku, 32 % na civilní a 22 % na operativní výdaje.

13.2 Civilní složka

Civilní složka, čili Civilní podpůrná skupina (Civilian Support Group - CSG) měla podobu 100, později 200 „stabilizačních“ poradců pro východotimorskou vládu, ale i pro jednotku zabývající se vážnými zločiny, či lidskými právy (Serious Crimes Unit, Human Rights Unit). UNMISSET čelil již od počátku nedostatku civilního personálu, zejména po odchodu mezinárodního personálu z mise UNTAET. Vedení mise tak zajišťoval jen malý počet mezinárodního personálu a obsazeno bylo pouze 43 ze 100 postů, což nepříznivě ovlivnilo vztahy s vládou. Nedostatek personálu způsobil problémy s monitorováním a předáváním zkušeností a kapacit Východotimořanům, jak bylo plánováno podle mandátu.

V takovéto situaci vznikaly problémy na obou stranách, mentoři nemohli předávat své zkušenosti a Východotimořané nechápali svou odpovídající roli. Jedna z dalších úloh, které musela CSG čelit při obsazování míst nových poradců, byla, zda se má jednat o odborníka, či zda má mluvit více jazyky, být asijatista, znát region, nebo být zkušeným mentorem. Jen málokdy ovládal kandidát vše výše zmíněné pozice dohromady. Jak se ještě zmíním později, „tvorba kapacit“ byla hlavní součástí rozvojové iniciativy UNDP na Východním Timoru.¹³³

13.3 UNDP podporující UNMISSET

S nezávislostí a změnou okolností přesunul UNDP svoji pozornost na bližší spolupráci s národní vládou. Počátkem října 2001 provedl UNDP audit k zjištění, kolik je zapotřebí jakého personálu pro přibližně 300 pozic ve východotimorské veřejné správě. Z těchto pozic bylo 100 tzv. „stabilizačních postů“, důležitých pro životaschopnost vlády, politickou stabilitu a základní poskytování služeb. Byly financovány z příspěvků OSN a spravovány

¹³³ Gunn, G.C., Huang, R., *New Nation: United Nations Peace-Building in East Timor*, Tipografia Macau, Macau, 2006, str.159.

UNMISSET. Mělo být vytvořeno ještě 200 postů tzv. „rozvojových poradců“ k podpoře trvalého rozvoje a potírání chudoby. Tyto pozice byly financovány z dobrovolných příspěvků skrze UNDP.

V polovině 2003 se snažila UNDP zhodnotit situaci poradců a jejich místních protějšků. Poradci byli většinou plně vytíženi svými denními povinnostmi a problémy přetrvávaly. Byly to především stížnosti timorských protějšků, že poradce postrádal kulturní znalost, či příslušné jazykové schopnosti. Poradci si zase stěžovali, že vysoké požadavky jejich úřadu neoponechaly příliš času pro tvorbu kapacit. Tyto problémy přetrvaly, i když se UNDP snažila problém řešit a najímala kulturně i jazykově schopnější personál. Z důvodu nedostatku financí se jí však nepodařilo zajistit dostatek „stabilizačního“ ani „rozvojového“ personálu.

V rámci této mise proběhla zcela nová iniciativa, ve které byl až 900 členům národního personálu nabídnut „podnikatelský“ trénink, což byl způsob, jak budovat národní kapacity v této oblasti. Jak vysvětloval vedoucí mise, byl to pokus o vytvoření „profesionální, střední a obchodně-podnikatelské vrstvy.“ Od konce 2003 do konce 2004 a stažení UNMISSET, byl těmto lidem nabídnut balík kurzů, od IT tréninku, přes administrativně-správní, jazykový až po finanční management podle jejich požadavků.¹³⁴

13.4 Bezpečnostní složka

Nový mandát kladl velký důraz také na veřejnou bezpečnost a vymáhání práva, spolu s vnější bezpečností a kontrolou hranic. To znamenalo pokračující přítomnost peace-keepingových sil (PKF) a CIVPOL, později známých jako UNPOL. Začínalo se s 5000 PKF a CIVPOL v květnu 2002 a původní plán byl kompletně předat pravomoci v květnu 2004. UNTAET měl rozhodující pravomoci nejen nad vojskem OSN, ale i „poprvé v nezávislém státě, nad policií, včetně vznikající východotimorské policie, tedy Policia Nacional de Timor-Leste (PNTL).“¹³⁵

Od počátku UNMISSET čítala složka UNPOL 1 250 důstojníků rozmístěných po všech 13 okresech. K zmenšování počtu docházelo rychle v souladu s mandátem. V listopadu 2002, se

¹³⁴ UNMISSET Press Realase, 2. 12. 2003, <http://www.un.org/Depts/dpko/missions/unmisset/pr021203.pdf>.

¹³⁵ Toto opatření přivedlo OSN k potenciálnímu střetu zájmů s východotimorskou vládou.

na území Východního Timoru nacházely jednotky 32 zemí poskytujících 741 civilních policistů (největší skupina byla z Číny – 75).¹³⁶ To bylo možné jen díky rozvoji národní policie, PNTL. Kandidáti na pozice PNTL získali v rámci UNMISSET tříměsíční trénink. V původním výběru UNTAET, na počátku 2000, nebylo vůbec posuzováno, zda je kandidát pro-autonomní, či pro nezávislost.¹³⁷ Podobně jako v jiných oblastech i zde často chyběl společný jazyk a znalost místní kultury ze strany UNMISSET, což komplikovalo trénink. V každém případě předání pravomocí UNPOL směrem k PNTL probíhala postupně od května 2002, počínaje v kraji Aileu až do ledna 2004, kdy bylo předáno velení v Dili.

Z 5000 členů personálu, včetně 120 vojenských pozorovatelů na počátku mise UNMISSET, měl být počet PKF redukován zhruba na polovinu v červenci 2003 a až na nulu s ukončením mise UNMISSET.¹³⁸ Vedle své „tradiční“ role měla PKF na Východním Timoru ještě za úkol poskytovat zajištění a podporu policii v „případě vážných, či rozsáhlých vnitřních bezpečnostních incidentů přesahujících možnosti policie.“¹³⁹ Tato situace nastala několikrát v souvislosti s násilnými událostmi v Dili a incidenty v Atsabe a Atabae v lednu a únoru 2003.

V incidentech z roku 2003 ozbrojené skupiny, zřejmě pozůstatky milic, napadaly místní obyvatelstvo v hraničních oblastech. V obou případech intervence vojáků, PKF a Falintil-Forcas Defensas Timor-Leste (F-FDTL) přivedla na světlo problém zodpovědnosti. Přimo pod mandátem UNMISSET byly policejní záležitosti a nyní F-FDTL a PKF jednaly v rámci policejních akcí. Místní populace zjevně stále ještě pozbývala důvěru v policii a její schopnost zabezpečit bezpečnost.

13.5 „Puč“ 4. prosince 2002

Největší test UNMISSET proběhl na přelomu roku 2002 a 2003. Podle zprávy UNMISSET Radě bezpečnosti „došlo k sériím incidentů proti bezpečnosti“ především díky milicím překračujícím hranice. Počátkem může být aktivita z konce roku 2002 skupiny Colimau

¹³⁶ Údaje z Gunn, G.C., Huang, R., *New Nation: United Nations Peace-Building in East Timor*, Tipografia Macau, Macau, 2006, str.164.

¹³⁷ Což vedlo k tomu, že bývalí členové TNI, či členové indonéské policie jen vyměnili uniformu. Navíc některým z až 350 bývalých členů TNI byla díky zkušenostem nabídnuta vyšší pozice.

¹³⁸ Toto číslo zahrnovalo 700 členů Japonské technické skupiny (Japanese Engineering Group - JEG), která přijela na Timor v březnu 2002.

¹³⁹ Gunn, G.C., Huang, R., *New Nation: United Nations Peace-Building in East Timor*, Tipografia Macau, Macau, 2006, str.165.

2000, kvazi-náboženské skupiny, jež se zapojila do násilností v hraničním regionu. Situace se dále vyhrotila masovým útekem vězňů z věznice Becora. Vrcholu situace dosáhla zřejmě při demonstracích 4. prosince 2002, kdy členové PNTL zabili dva demonstranty a 16 dalších zranili. Povstalci napadli budovu parlamentu, podpalovali majetek vlastněný cizinci, premiérem, či jeho příbuznými a další budovy přiléhající k mešitě v Dili. Útoky byly zřejmě protestem proti přijímání bývalých členů TNI do policejních složek. Tato záležitost poukázala na nedostatky PNTL při zvládnání davu, ale odhalila i nejasnosti mandátu UNMISSET v otázce bezpečnosti v nezávislém státě.¹⁴⁰

Po těchto událostech se na konci dubna 2003 rozhodla Rada bezpečnosti o prodloužení mise UNMISSET o dalších 12 měsíců (do května 2004) a k přehodnocení časového plánu pro stažení jednotek PKF. Speciální zmocněnec v čele mise UNMISSET Kamalesh Sharma referoval Radě bezpečnosti „v této chvíli by vlna násilností mohla vyvolat mezi lidmi demoralizující pocit a znovuoobnovení násilností.“¹⁴¹ Z těchto událostí mohla být jasně vidět „křehkost a neefektivnost schopností UNPOL garantovat vnitřní bezpečnost.“¹⁴² Události tak opět odhalily u UNMISSET problémy, které se vyskytovaly i u jiných misí, včetně nedostatku tréninku, především ve zvládnání davu a spěch při předávání pravomocí PNTL, aby byly dodrženy časové plány odchodu.

Dalším negativním jevem bylo, že PNTL se nedařilo dosáhnout důvěry civilního obyvatelstva, ale naopak se nacházela v situaci „typicky všeobecné nedůvěry vůči bezpečnostním složkám v post-konfliktních společnostech.“¹⁴³ Na druhou stranu nově vytvořený úřad Provedora, ekvivalent ombudsmana s poradní pravomocí, byl krokem správným směrem. Existuje velká potřeba „jasných, transparentních a přístupných odpovědnostních struktur.“ V každém případě „potřeba demokratických policejních sil je klíčová pro stabilitu a mír v post-konfliktní společnosti.“¹⁴⁴

---

¹⁴⁰ Podle některých zdrojů se UNPOL při povstání více než povstalcům věnovala ochraně majetku UNMISSET. Podobně i portugalské a japonské jednotky pomáhaly především svým vlastním lidem.

¹⁴¹ Gunn, G.C., Huang, R., *New Nation: United Nations Peace-Building in East Timor*, Tipografia Macau, Macau, 2006, str.168, Násilnosti překvapily také potenciální zahraniční investory, kteří museli připočítat politický risk, k již tak nepříjemným jiným faktorům jako přílišná byrokracie, nejasné majetkové vztahy, ale i nevstřícné zákony pro zahraniční investory.

¹⁴² La'ó Hamutuk, „UNMISSET and Internal Security in East Timor“, *The La'ó Hamutuk Bulletin*, Vol. 4, No.2, May 2003, <http://www.laohamutuk.org/Bulletin/2003/May/bulletinv4n2.html>.

¹⁴³ Gunn, G.C., Huang, R., *New Nation: United Nations Peace-Building in East Timor*, Tipografia Macau, Macau, 2006, str.168.

¹⁴⁴ Gunn, G.C., Huang, R., *New Nation: United Nations Peace-Building in East Timor*, Tipografia Macau, Macau, 2006, str.169.

13.6 Pokračování mise

Při ohlašování všeobecného úspěchu mise při znovunastolení stability a pořádku v září 2003, Generální tajemník Kofi Annan zároveň vyjádřil obavu, zda stihne UNMISSET plně naplnit svůj mandát do plánovaného data. Bylo již zřejmé, že důležité oblasti, jako je policie a spravedlnost, či neúspěch při budování kapacit v nové státní správě, by si zasloužily pokračování v nějaké podobě UNMISSET II i po květnu 2004.

Na začátku roku 2004 prezentoval Generální tajemník návrh na jednorozšíření UNMISSET s pozměněným mandátem.¹⁴⁵ To se jevílo jako nezbytné, aby byly upevněny dosažené pozice. Jako optimální se, podle Generálního tajemníka, jevil mix vojenských a civilních komponentů, tedy 58 civilních poradců, 157 civilních policejních poradců, 42 vojenských styčných úředníků a bezpečnostní složka o 310 vojenských členech, včetně pozemních a vzdušných sil. Navíc doporučil podporu v každé ze tří programových oblastí mise.

V oblasti „Stability, demokracie a spravedlnosti“ byly shledány nedostatky zejména v sektorech finančnictví, centrálního řízení a soudnictví, kde měli být poradci namísto předčasného stažení ponecháni. Zpráva také poukázala na nedostatky v oblasti správní legislativy a regulačního rámce, které byli v počátečním stádiu vývoje. Špatné fungování soudního systému mělo navíc negativní dopad na fungování policejních a vězeňských služeb.

V sektoru „Vnitřní bezpečnosti a vymahatelnosti práva“ nalézají zásadní nedostatky v rozvoji PNTL, včetně zneužívání pravomoci, či porušování lidských práv. Zvláštní důraz byl kladen na to, aby vláda konečně definovala role PNTL a F-PDTL pro vnitřní bezpečnost. Srážky mezi členy obou sekcí v Los Palos na začátku roku 2004 potvrdily nejhorší možná očekávání v této oblasti. Zatímco UNMISSET zůstane jako poradní a monitorovací kapacita po květnu 2004, vláda Východního Timoru převezme zodpovědnost za reakci v případě občanských nepokojů.

---

¹⁴⁵ Special report of the Secretary-General on the United Nations Mission of Support in East Timor, UN, S/2004/117, 13.2.2004, <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N04/233/19/IMG/N0423319.pdf?OpenElement>.

V oblasti „Vnější bezpečnosti a kontroly hranic“ oznamuje zpráva, že od října 2003 zodpovědnost za kontrolu hranic přejímá nově utvořená Hraniční policejní jednotka (Border Police Unit). Zároveň kritizuje zpoždění při náboru do Služeb rychlého nasazení (Rapid Deployment Service), jež byly zásadní pro převod zodpovědnosti za bezpečnost z UNMISSET. Zpráva také shledává, že vztahy mezi bezpečnostními silami z Timoru a jejich indonéskými protějšky jsou v „ranném a křehkém stádiu vývoje“,¹⁴⁶ současně s nedostatkem důvěry veřejnosti. Celkově se vojenská složka UNMISSET ukázala jako stále nenahraditelná, zatímco timorské bezpečnostní složky se stále jeví jako nedostatečné.

V květnu 2004 byl v Radě bezpečnosti jednohlasně schválen návrh na prodloužení mise až do května 2005, kdy by měl Východní Timor dosáhnout alespoň relativní soběstačnosti. Jak bylo plánováno, Východní Timor nyní získal plnou zodpovědnost za udržování bezpečnosti a stability. Podporu bezpečnostním složkám bude tvořit pouze 125 členný poradní mezinárodní tým – tzv. International Response Unit v případě nedostatku kapacit. V oblasti tedy již nebudou žádné peace-keepingové jednotky.

Ke zklamání těch, kteří doufali v potrestání všech pachatelů válečných zločinů, došlo k ukončení činnosti vyšetřovacích jednotek (v květnu 2005) a výkonem práva se již zabývaly pouze nezávislé soudy. I po uzavření Special Crime Unit zůstalo přes 800 vražd a ještě více znásilnění a jiných trestných činů a násilností k prošetření. Podle slov soudce Philipa Rapozy: „práce ještě není za námi...boj proti beztrestnosti neskončil, i když se soudní síly stahují z pole.“¹⁴⁷

---

¹⁴⁶ Gunn, G.C., Huang, R., *New Nation: United Nations Peace-Building in East Timor*, Tipografia Macau, Macau, 2006, str.170.

¹⁴⁷ Z projevu soudce P.Rapozy „The Serious Crimes Process“, Dili, 28.4.2005, viz. Cohen, D., *Indifference and Accountability: The United Nations and the Politics of International Justice in East Timor*, East-West Center, Honolulu, 2006.

14 Mise UNOTIL po odchodu vojáků

I přes nesouhlas Austrálie a Spojených států navrhl Generální tajemník další a poslední roční prodloužení pobytu personálu OSN do května 2006 „k ochraně dosažených cílů.“ Vedle chválení dosažených výsledků při budování demokratických institucí vyjádřil Generální tajemník rovněž obavu ohledně nedostatečné ochrany hranic, potřeby profesionální policejní síly, nedostatků v demokratické vládě včetně korupce a nedostatku transparentnosti v určitých vládních odborech, společně s potřebou standardů lidských práv. Reakcí byla rezoluce 1599 z dubna 2005, jež uvedla v činnost misi s názvem Úřad OSN ve Východním Timoru (United Nations Office in East Timor – UNOTIL), která převzala pravomoci po UNMISSET na konci jejího mandátu v květnu 2005.

Mise UNOTIL měla za úkol podporovat rozvoj důležitých státních institucí a policie a skládala se z 35 civilních poradců, 40 policejních poradců a dalších 35 poradců, kteří mohli být vojenští poradci a z 10 odborníků na lidská práva. Nepříjemnou zprávou pro východotimorské vedení rodících se ozbrojených sil bylo, že Rada bezpečnosti se nerozhodla podpořit návrh Kofiho Annana na 144 členů peace-keepingových jednotek (PKF), jež měly řešit nouzové situace. Tito vojáci by zřejmě mohli pomoci při urovnávání nepokojů na počátku 2006, kdy se stovky nespokojených příslušníků F-PDTL shromáždily před prezidentským palácem v Dili, kde protestovali proti nízké mzdě a jiným problémům, což vedlo k propuštění jedné třetiny bezpečnostních sil nového národa.

Když se v lednu 2006 blížil konec mise UNOTIL, rozhodl se Generální tajemník s podporou Francie, Velké Británie, Ruska, Číny, Portugalska a Brazílie a na žádost premiéra Východního Timoru, doporučit vytvoření post-UNOTIL politického úřadu v Dili, který by byl řízen Zvláštním zmocněncem, sloužícím jako místní koordinátor. Tento návrh byl ale napaden Spojenými státy a Austrálií spolu s Japonskem, kteří usilovaly o přesun pravomocí OSN k regionálním partnerům.

15 Mise UNMIT a nepokoje posledních let

Mise UNOTIL byla plánována do května 2006, šlo jen o malou podpůrnou misi, která měla být stažena a tím ukončena činnost OSN ve Východním Timoru. Nicméně kolaps bezpečnosti a znovuoobnovení násilností v dubnu 2006 donutily OSN k přehodnocení svého stažení. Došlo totiž k dramatickému napětí, kdy premiér Mari Alkatini obvinil Gusmaa ze státního převratu a demobilizoval téměř polovinu armády. Vzápětí došlo nejen k pokusu o převrat, ale vojáci zaútočili na dům prezidenta a ministra zahraničních věcí. Přejít k samostatnosti pod křídly OSN zřejmě ještě nebyl dokončen a OSN musela poskytnout svému dítěti další podporu. Mise UNOTIL byla prodloužena na dostatečně dlouhou dobu, aby mohla být připravena následující rozsáhlejší mise.

Shashi Tharoor, zástupce Generálního tajemníka pro komunikaci, komentoval v té době: „Omezení přítomnosti OSN na Východním Timoru byla chyba, kdybychom se mohli vrátit v čase, věřím, že bychom ji neudělali. V květnu 2005 jsme stáhli své poslední mírové vojáky, kteří hráli důležitou roli od roku 1999 v navracení míru do zpusťované země a zanechali za sebou pouze malou skupinu poradců. Když se ohlédneme, je jasné, že odešli příliš brzy.“¹⁴⁸

Podle zprávy Generálního tajemníka Kofiho Annana ze srpna 2006 lze mluvit o lekci, kterou OSN získalo díky krizi ve Východním Timoru. „Je vidět, že peace-building a nation-building je běh na dlouhou trať. Platí to zejména při budování policejních složek a soudního systému.“¹⁴⁹ Generální tajemník upozorňoval také na to, že práce všech předchozích peace-keepingových misí by byla znehodnocena, kdyby byl podceněn socio-ekonomický rozvoj a lid Východního Timoru by se tak ocitl v chudobě a bez zaměstnání. Nová mise tak musí investovat všechny dostupné zdroje do programů na potírání vesnické chudoby a městské nezaměstnanosti.

Mezinárodní role v oblasti bezpečnosti musí plně respektovat státní suverenitu Východního Timoru a proces pokračujícího nation-buildingu musí být zcela v kompetenci Východotimořanů. Zároveň se dá očekávat, že mise by měla být multidimenzionální,

¹⁴⁸ Tharoor, S, „Remember Timor“, New York Times, 28.9.2006, http://www.nytimes.com/2006/09/28/opinion/28tharoor.html?_r=1&oref=slogin.

¹⁴⁹ Report of the Secretary-General on Timor-Leste pursuant to Security Council resolution, S/2006/628, 8.8.2006, <http://daccess-ods.un.org/TMP/4063537.html>.

integrovaná, s mandátem podporujícím vládu Východního Timoru v jejím úsilí o národní usmíření, ve všech aspektech prezidentských a parlamentních voleb roku 2007, zajištění veřejné bezpečnosti pomocí policejních jednotek OSN, pomoci při navázání styků s indonéskou armádou pomocí nestranných styčných úředníků OSN a pomoci při upevňování dalších národních kapacit pro monitorování a ochranu lidských práv. Mandát rovněž navazoval na práci bývalé Serious Crimes Unit a měl poskytnout asistenci hlavnímu státnímu zástupci v pokračování ve vyšetřování. Mise měla být ustavena na 12 měsíců. K naplnění jejího mandátu byla potřebná početná civilní složka. Nutná byla rovněž civilní policejní část.

Rezolucí 1704 (2006) ze srpna 2006 byla mise UNMIT ustavena pro počáteční období šesti měsíců s možností prodloužení na delší období až do doby po volbách 2007. Rada rozhodla, že se bude UNMIT skládat z dostatečně velké civilní složky, včetně až 1600 pracovníků policie a s podporou malé vojenské složky - 34 vojenských styčných a štábních důstojníků, podstatně větší síla než v misi UNOTIL. UNMIT bude podle mandátu podporovat vládu při dosahování stability, podporovat kulturu demokratického vládnutí a zprostředkovávat politický dialog. Podporovat Východní Timor ve všech aspektech voleb 2007, národní policii, asistovat při provádění komplexní revize role a potřeb bezpečnostního sektoru. A také spolupracovat se všemi agenturami, fondy a programy OSN a jinými partnery, aby bylo dosaženo maximum její pomoci pro obnovu pořádku.¹⁵⁰ Je jasné, že vláda a to i ta, která bude následovat po volbách 2007 má před sebou obtížný úkol, pokud chce získat a udržet důvěru lidí.¹⁵¹ A že role OSN ve Východním Timoru ještě není u konce potvrdila i rezoluce Rady bezpečnosti z roku 2007, která rozšiřuje mandát UNMIT až do února 2008.¹⁵²

V roce 2007 proběhly v zemi prezidentské i parlamentní volby, které jen podpořily nestabilitu země. V druhém kole prezidentských voleb zvítězil José Ramos Horta, ale pro řízení země je důležitější výsledek parlamentních voleb. Největší podíl hlasů získala vládnoucí strana FRETILIN, , nikoliv však nadpoloviční většinu, která je zákonnou podmínkou k tomu, aby mohla být pověřena sestavením vlády bez účasti dalších stran. Koalice byla vytvořena z druhé nejsilnější strany CNRT společně s menšími stranami,

¹⁵⁰ Více o mandátu na www.un.org/Depts/dpko/missions/unmit/mandate.html.

¹⁵¹ Report of the Secretary-General on Timor-Leste pursuant to Security Council resolution, S/2006/628, 8.8. 2006, <http://daccess-ods.un.org/TMP/4063537.html>.

¹⁵² Security Council Resolution 1745 (2007), S/RES/1745, 22.2. 2007, <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N07/247/37/PDF/N0724737.pdf?OpenElement>.

premiérem se stal Xanana Gusmao jakožto předseda CNRT. Oznámení výsledků vedlo k násilným protestům stoupců bývalé vládnoucí strany FRETILIN a k odmítnutí výsledků uvnitř strany.

V únoru 2008 došlo k atentátu na prezidenta Josého Ramose Hortu a premiéra Xanana Gusmaa. Premiér to označil za pokus o státní převrat a byl vyhlášen na 48 hodin výjimečný stav. V reakci na tyto události vyslala Austrálie kontingent, který usiluje o zachování klidu. Australský kontingent má po posílení 1000 členů a působí společně se stávajícími 1600 policisty mise OSN, kteří jsou v oblasti od roku 2006. Rada bezpečnosti apelovala ve svém prohlášení na vládu Východního Timoru, aby byli viníci potrestáni.

Závěr

Součástí Kapitoly XI Charty OSN je právo národů na sebeurčení.¹⁵³ Národu Východního Timoru bylo toto právo poprvé přiznáno Rezolucí Valného shromáždění z roku 1960. V té době je však portugalskou kolonií a v pevných rukách Salazara, který ctí koloniální tradice Portugalska. Když se okolnosti po Karafiátové revoluci změní a Portugalsko opustí Východní Timor,¹⁵⁴ neraduje se Timor ze samostatnosti dlouho. Krátce na to je na konci roku 1975 přepaden Indonésií, aby v jejím krvavém područí strávil dalších 24 let. Rada bezpečnosti a Valné shromáždění se zможou jen na projevy protestu a vzhledem k nezájmu ostatních mezinárodních aktérů, nedojde vůči Indonésii k žádnému postupu a právo na sebeurčení opět zmizí za realitou studené války. Je zjevné, že státy upřednostňují své ekonomické a politické zájmy vůči nekomunistické Indonésii před právy nevýznamného teritoria. Východotimořané proti svému utlačovateli houževnatě bojují a zaplatí za to nemalou cenu v podobě statisíců obětí. Ani konec této války však nevede k úspěšnému vyřešení problému a až odstoupení Suharta na konci devadesátých let a větší angažovanost ze strany mezinárodního společenství, umožní dohodu mezi Portugalskem a Indonésií na procesu vedoucím k národnímu sebeurčení Východního Timoru v podobě referenda.

Role OSN ve Východním Timoru nebyla v průběhu studené války vůbec snadná. Pokud situaci shrneme, dosažení práva na sebeurčení na Východním Timoru nepřálo hned několik faktorů. Z těch vnějších (systémových) to byla především rigidní situace studené války a hrozba komunismu. Ta neumožnila organizaci jednat jako celku, ale pouze jako jednotlivým aktérům, kteří si nekomunistickou a surovinovou velmoc nechtěli zneprátnit. Z těch vnitřních se národní odpor, ač houževnatý, neukázal být jako dostatečně silným k iniciaci jakékoliv změny. Že na celou situaci měla vliv vnitropolitická situace v Indonésii a tedy sám její představitel se ukázalo po skončení studené války, která sama o sobě, jak je z práce patrné, byla jen jedním z více faktorů, které bránily naplnění principů Charty OSN. Až teprve odstoupení Suharta z pozice indonéského prezidenta na konci devadesátých let otevřelo celý problém pro jednání. V této situaci mohlo teprve OSN změnit svoji pasivní roli a začít se aktivně účastnit v celém procesu.

---

¹⁵³ Charta OSN, <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/charta-organizace-spojenvch-narodu-a-statut-mezinarodniho-soudniho-dvora.pdf>, čl.73, str.29.

¹⁵⁴ I když zůstalo oficiální administrativní mocností.

Konec devadesátých let otevírá novou kapitolu v dějinách Východního Timoru. Jeho odvčké přání o samostatnosti se stává realitou, ale je zřejmé, že na to sám nestačí. V té chvíli se mění role OSN z často bezzubého pozorovatele na aktivního účastníka procesu. Pod jeho patronací, v podobě mise UNAMET, proběhne referendum o nezávislosti. Tato mise je až na některé nedostatky velmi dobře organizovaná, ale zcela chybně přenechá starost o bezpečnost indonéské policii. Je nutné podotknout, že tak činí na výslovnou indonéskou žádost. Po pozitivním výsledku referenda dojde ke krvavým střetům mezi Východotimořany a pro-indonéskými milicemi. Na to reagují okolní státy rychlým vytvořením mezinárodních pořádkových sil INTERFET, opět pod patronací OSN, a posléze i ustavením přechodné vlády UNTAET s bezprecedentně širokými pravomocemi, jako je kombinace správy celého teritoria a peacekeepingových sil. Při fungování UNTAET se projeví nedostatek příprav a plánování, ale i personálu a financí, které by si tak rozsáhlá mise zasloužila. To se projeví zejména v podobě problémů v oblasti bezpečnosti, spravedlnosti a tvorbě kapacit. Další misi na území se stala UNMISSET, ta opět čelila podobným problémům jako předchozí mise, především v oblasti bezpečnosti, což se projeví v krizi na přelomu roku 2002 a 2003. UNMISSET se měla stáhnout v roce 2005 a vojenské složky ze země odešly. V zemi zůstala jen malá jednotka poradců v podobě úřadu UNOTIL. Odchod vojenských složek se projevila jako chyba a následná rozsáhlá krize na jaře 2006 donutila OSN angažovat další misi UNMIT. V oblasti byl dokonce vyhlášen výjimečný stav. Je na misi UNMIT, aby dokončila dlouhý a nesnadný proces budování státu, po prodloužení na to má čas i po únoru 2008, kdy do země přijíždí i zhruba tisíc Australanů. Záleží teď na misi UNMIT, zda se jí dobudování státu podaří a role OSN na Východním Timoru bude úspěšně uzavřena.

Celkově lze problémy misí shrnout do několika základních chyb. Všechny mise měly tendenci být nedostatečně zásobeny personálem a financemi, jejich parametry často odpovídaly nejlepšímu možnému scénáři vývoje konfliktu, který se rozhodně v případě Východního Timoru neudál. Navíc přijížděly na místo pozdě (policejní a civilní složka ještě později) a někdy i odjely před uklidněním situace, jako se to stalo v roce 2005. Kvalita personálu byla povětšinou nedostatečná, často neodpovídající minimálně jazykovým požadavkům v oblasti. U civilních složek byly nároky na kvalitu ještě mnohem vyšší. Často se u misí projevil i nedostatek plánování a koordinace. Mise na Východním Timoru vykazovaly ještě další specifika plynoucí z výjimečnosti situace. Východní Timor byl jednak „zahlcen“ milicemi, což zhoršovalo bezpečnostní stránku věci a znesnadňovalo obnovování pořádku. Rovněž většinu demokratických institucí bylo třeba nově vybudovat, což byl

nejenom nesnadný úkol, ale zároveň i otázka zapojení východotimorského lidu do tohoto procesu budování kapacit (tzv. timorizace). Za zmínku by stály i nejasnosti v mandátech.

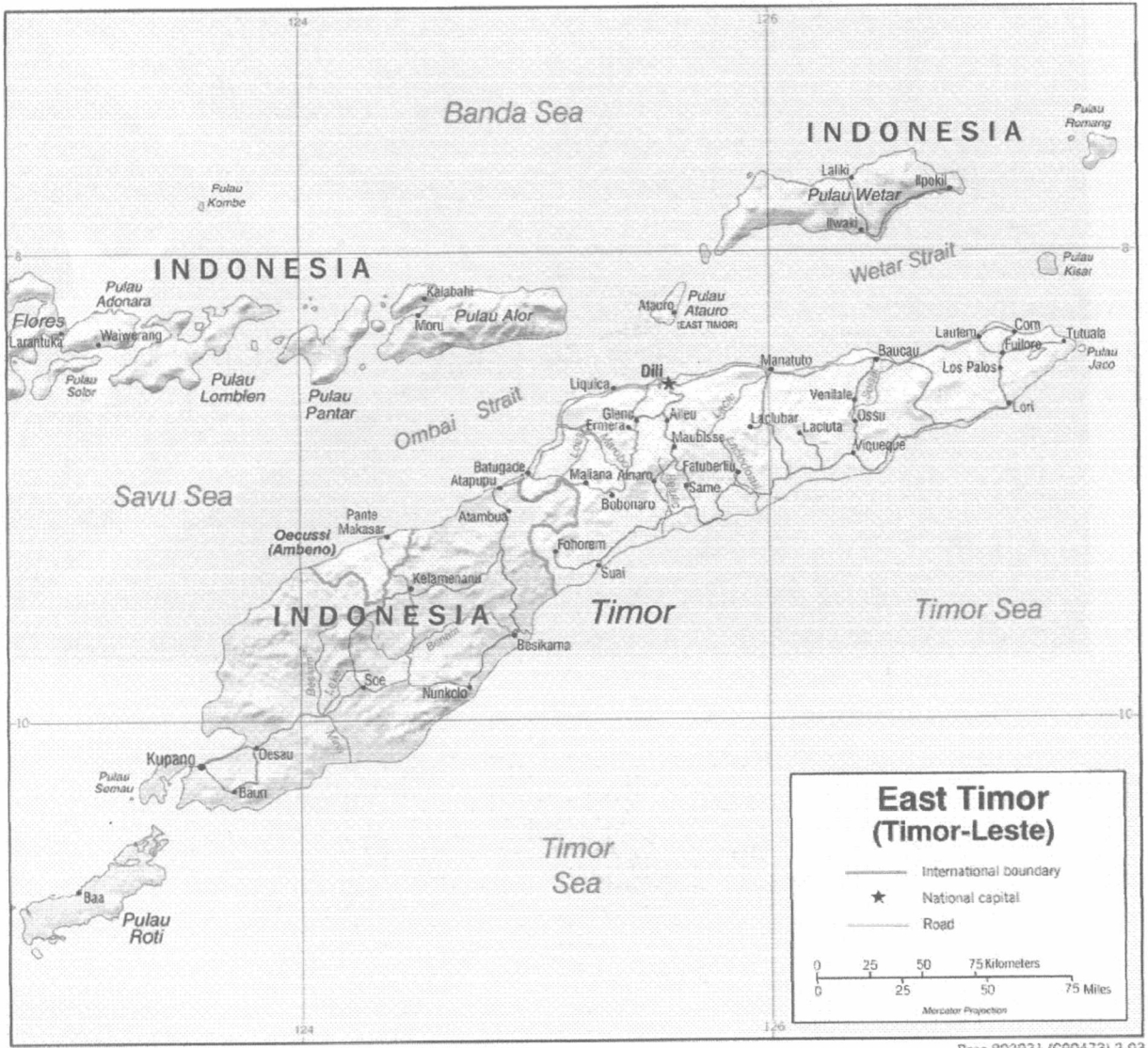
Pokud bychom hledali nějaké označení, je Východní Timor příkladem opožděné dekolonizace a bolestného hledání práva na sebeurčení pomocí chybné OSN. Nezávislost podporuje významná část obyvatelstva, ale jak je z krizí posledních let zřejmé, to samo o sobě nestačí a nelze provést bez misí OSN. Je důležité říci, že OSN měla co do činění s naprosto zpustošenou zemí po indonéské okupaci a jejím stažení stylem spálené země. Všechny mise pod mandátem OSN na Východním Timoru měly své přednosti i nedostatky.. Mise vykazovaly specifické problémy, jež byly již zmíněny, ale i obecné problémy, které se vyskytují i v jiných misích mimo Východní Timor. Je otázkou, zda se OSN ze svých předchozích chyb poučí a budeme moci za její nesnadnou hrou už konečně zatáhnout oponu. Důkazem by byl samozřejmě politicky a ekonomicky stabilnější Východní Timor, se zajištěnou vnitřní a vnější bezpečností a s fungujícím systémem demokratických institucí. Pak budeme moci zatleskat, protože taková hra by byla pro OSN jedinečná svým rozsahem i hloubkou a mohla by se stát návodem pro další mise.

Počet znaků: 129342

Summary

Along the UN Charter, every nation has its right to self-determination. East Timor was denied this right for decades and thus beginning with the invasion of Indonesia in mid-70s. At that time Cold War was in its peak and powers were more interested in economic tights with non-comunist Indonesia than in destiny of small tiny island longing for its right. When the Cold War ends, other internal factor emerges that prevents East Timor from independence. After the abdication of Suharto, the new Indonesian President Habibie is open to some kind of autonomy. At the end of the century, the Popular Consultation under the UN control could happen.

The task of the UN missions in East Timor is mixed. UNAMET has to organise the ballot, monitor the consultation and keep control in the territory when militias after the ballot start their revenge. The coalition of willing in form of INERFET is mandated. The most demanding mission comes after the ballot to prepare the nation for independence. UNTAET combines not only transitional government, but also peace-keeping forces. Mission UNOTIL is supposed to be the last one containing military section, however after the disscrepances emerge, peacekeeping forces have to come back. The country is not stabilised at the moment and we can keep on asking whether the situation would be stabilised if there were no mistakes from the side of UN missions.

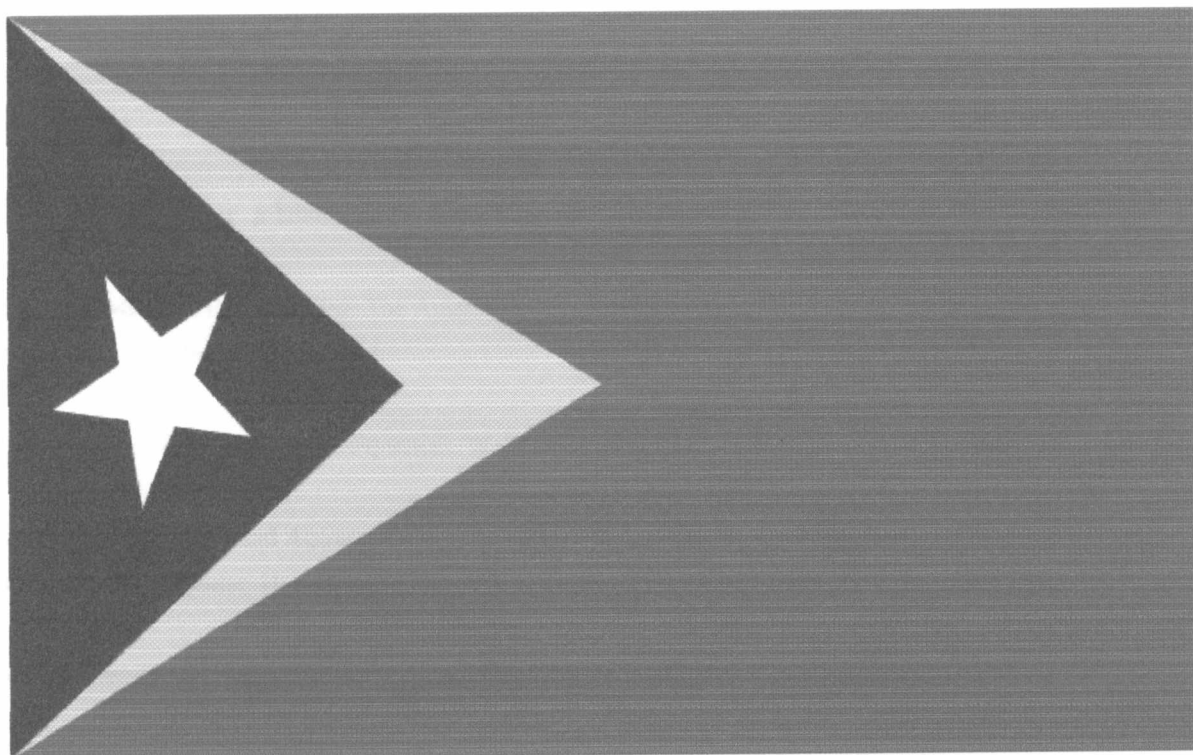

Base 802931 (C00473) 2-03

Příloha 1:

Mapa Východního Timoru

http://www.intute.ac.uk/sciences/worldguide/maps2/870_a.jpg

Příloha 2:

Vlajka Východního Timoru

http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/2/26/Flag_of_East_Timor.svg/800px-flag_of_East_Timor.svg.png

Seznam literatury a pramenů

Neperiodická

Berlie, J.A., East Timor, A Bibliography, Indes Publication, Paříž, 2001

Breen, B., *Mission Accomplished: The Australian Defence Force Participation in the International Force, East Timor*, Sydney: Allen & Unwin, 2001

Brown, B., *East Timor – The Consequences*, Wellington, 2000

Cohen, D., *Indifference and Accountability: The United Nations and the Politics of International Justice in East Timor*, East-West Center, Honolulu, 2006

Dunn, J., *East Timor: A Rough Passage to Independence*, Longueville Media, Australia, 2003

Dunn, J., *The East Timor Situation: Reports on Talks with Timorese Refugees in Portugal*, Canberra, 1977

Gunn, G.C., *East Timor and the United Nations: The Case for Intervention*, The Red Sea Press, Lawrenceville, 1997

Gunn, G.C., Huang, R., *New Nation: United Nations Peace-Building in East Timor*, Tipografia Macau, Macau, 2006

Gusmao, J.A. Xanana, *Timor Leste – Um Povo Uma Pária*, Lisbon, 1994

Klíma, J., *Dějiny Portugalska*, NLN, Praha, 1996

Klíma, J., *Východní Timor*, Libri, Praha, 2003

Martin, I., *Self-Determination in East Timor, The United Nations, the Ballots, and International Intervention*, Boulder-Londýn, 2001

Smith, M.G., *Peacekeeping in East Timor: The Path to Independence*, International Peace Academy, Colorado, 2003

Soekanto (ed.), *Integrasi: Kebulatan Tekad Rakyat Timor Timur*, Yayasan Parikesit, 1976

Wendy, W. (ed.), *Australia and the Indonesian Incorporation of Portuguese Timor, 1974-76*, Melbourne Press, Melbourne, 2000

Woolcott, R., *The Hot Seat: Reflections on Diplomacy from Stalin's Death to the Bali Bombings*, Sydney 2003

Periodická

Barber, G., „East Timor: Under Indonesian Rule“, *Online Newshour*, April 2002,
http://www.pbs.org/newshour/bb/asia/july-dec99/timor_background.html

Beauvais, J., „Benevolent despotism: A critique of UN State-building in East Timor“, *International Law and Politics*, Vol.33, No.4, 2001,
<http://www.law.nyu.edu/journals/jilp/issues/33/pdf/33z.pdf>

Callick, R., „Bright Dawn, Dark Days in Timor,“ *Australian Financial Review*, 23 June 2003

Coning, C., „The UN Transitional Administration in East Timor: Lessons Learned from the First 100 Days, „
International Peacekeeping, Vol. 6, No.2, 2000

Cliffe, S., Rohland K., „East Timor's Reconstruction: Successes, Problems and Trade-Offs“, *CPR Working Paper No. 2.*: World Bank, Washington, DC, 10/ 2002.

Dowson, H., „Declassified British Documents Reveal U.K. Support for Indonesian Invasion and Occupation of East Timor, Recognition of Denial of Self-Determination,“ 1975-1976,“
<http://www.gwu.edu/~nsarchiv/NSAEBB/NSAEBB174/indexuk.htm>

Dunn, J., „Crimes Against Humanity in East Timor, January to October 1999: Their Nature and Causes,“
unpublished UN report, 2001, <http://www.etan.org/news/2001a/dunn1.htm>

Chesterman, S., „East Timor in Transition: Self-Determination, State-Building and the United Nations,“
International Peacekeeping, vol 9, no 1, Spring 2002

Chomsky, N., „East Timor Retrospective“, *Le Monde diplomatique*, October, 1999,
<http://www.chomsky.info/articles/199910--.htm>

Chomsky, N., Shalom S.,R., Albert, M., „East Timor Questions & Answers“, *Z Magazine*, October 1999,
<http://www.chomsky.info/articles/199910--02.htm>

Harland, D. „UN peacekeeping operations in post-conflict Timor-Leste: Accomplishments and lessons learned-UNTAET Governance and Public Administration: 1999 to mid-2000“. *United Nations Peacekeeping Best Practices*. <http://pbpu.unlb.org/pbpu/library/untaet%2099-00.pdf>

Hastings, P., "The Timor Problem", *Australian Outlook*, (Journal of the Australian Institute of International Affairs), Vol 29, No 1, <http://www.informaworld.com/smpp/title~content=g791626560~db=all>

Horta, J.R., „A UN Role in Timor Leste“, *Boston Globe*, Boston, 4.7.2006, str.A11

Jones, S.G., Dobbins, J., „The UN's Record in Nation Building“, *Chicago Journal of International Law*, Academic Research Library, Winter 2006, str.703-723

Klíma, J., „Špatné svědomí mezinárodního společenství“, *Mezinárodní vztahy*, 1, 1997, str.47-58

La'ó Hamutuk, „Funding East Timor's Reconstruction“. *The La'ó Hamutuk Bulletin*, The East Timor Institute for Reconstruction Monitoring and Analysis, Vol. 2, No. 1 & 2: April 2001 (part 1).
<http://etan.org/lh/bulletinv2n1.html>

La'ó Hamutuk, „The World Bank in East Timor“, *The La'ó Hamutuk Bulletin* The East Timor Institute for Reconstruction Monitoring and Analysis, Vol. 1, No.4: Nov 2000
<http://etan.org/lh/bulletin04.html>

La'ó Hamutuk, „The East Timor Institute for Reconstruction Monitoring and Analysis. "Special Independence Issue". *The La'ó Hamutuk Bulletin* Vol. 3, No.4: Nov 2002
<http://etan.org/lh/bulletins/bulletinv3n4.html#Australia>

La'ó Hamutuk, „UNMISET and Internal Security in East Timor“, *The La'ó Hamutuk Bulletin* Vol. 4, No.2, May 2003, <http://www.laohamutuk.org/Bulletin/2003/May/bulletinv4n2.html>

Leach, M., „History on the Line“ *East Timorese History after Independence*, *History Workshop Journal*, Issue 61, 2006, str.223-237

Martin, I., Mayer-Rieckh, A., "The United Nations and East Timor: From Self-Determination to State-Building," *International Peacekeeping*, vol 12, no 1, Spring 2005.

Parry, R., „Government lied to cover up war crimes in 1975 invasion of island“, *The Times*, November 30, 2005, <http://www.timesonline.co.uk/tol/news/world/asia/article598076.ece>

Pouye, R., "Shadow states ? State-building and national invention under external constraint in Kosovo and East Timor (1974-2002)", *Questions de Recherche*, Centre d'Etude et de Recherche Internationales, Paris, 13.2. 2005, <http://www.ceri-sciencespo.com/publica/question/qdr13.pdf>

Scheiner, C. "Accomplishments and Challenges After One Year of Independence" *The East Timor Estafeta*, Vol.9, No.1 Spring 2003. <http://www.etan.org/estafeta/03/spring03/1year.htm>

Simpson, B.(ed.), East Timor truth commission finds U.S. "political and military support were fundamental to the Indonesian invasion and occupation", <http://www.gwu.edu/~nsarchiv/NSAEBB/NSAEBB176/index.htm>

Simpson, B.(ed.), A Quarter Century of U.S. Support for Occupation,
<http://www.gwu.edu/~nsarchiv/NSAEBB/NSAEBB174/index.htm>

Suhrke, A., „Peacekeepers as Nation-Builders: Dilemmas of the UN in East Timor“, International Peacekeeping, Vol.8, No.4, Winter 2001, str.1–20; <http://www.etan.org/news/2002a/01pkeep.htm>

Siapno, J., „Timor Leste, On a Path of Authoritarianism?“, in: Southeast Asian Affairs, 2006, Proquest Asian Business and Reference, str.325-344

Strohmeier,H., „Collapse and Reconstruction of a Judicial System: The United Nations Missions in Kosovo and East Timor“, American Journal of International Law, Vol.95, 2001

Totten, S., „The United Nations and Genocide“, Society, May/June 2005,
<http://www.springerlink.com/content/m5d8vew5c8pd9fm2/>

Tharoor, S., „Remember Timor“, New York Times, 28.9.2006,
http://www.nytimes.com/2006/09/28/opinion/28tharoor.html?_r=1&oref=slogin

Traub, J., „Inventing East Timor“, Foreign Affairs, Jul/Aug 2000, 79, 4, str.74-89

Zbořil, Z., „Východní Timor – nejmladší stát z vůle OSN“, Mezinárodní politika, 04/2008, str.11-14

Dokumenty

Agreement Regarding the Modalities for the Popular Consultation of the East Timorese Through a Direct Ballot, 5.5. 1999,

http://209.85.135.104/search?q=cache:8PrKrjpb_ukJ:se2.isn.ch/serviceengine/FileContent%3FserviceID%3D23%26fileid%3D85F8E32B-1FFB-6803-D611-F1E24133D70F%26lng%3Den+5th+May+Agreement,+east+timor&hl=cs&ct=clnk&cd=2&gl=cz

Amnesty International, EAST TIMOR: Justice past, present and future,
<http://web.amnesty.org/library/Index/engASA570012001?OpenDocument&of=COUNTRIES%5CEAST+TIMOR>

Amnesty International, ‘Indonesia and Timor-Leste: International responsibility for justice’, AI Index ASA 03/001/2003, <http://web.amnesty.org/library/Index/ENGASA030012003>

Declaration on the Granting of Independence to Colonial Countries and Peoples, GA Resolution 1514 (XV), UN Doc.A.RES/1514 (XV), 14.12.1960,

<http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/152/88/IMG/NR015288.pdf?OpenElement>

Charta organizace spojených národů a statut mezinárodního soudního dvora, <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/charta-organizace-spojonych-narodu-a-statut-mezinarodniho-soudniho-dvora.pdf>

Chega! Final Report of the Commission for Reception, Truth and Reconciliation in East Timor (CAVR), <http://www.etan.org/news/2006/cavr.htm>

East Timor Annual Report, Reporters Without Borders, Paris, 2003

East Timor, Country Reports on Human Rights Practices, Washington, D.C., 2002

General Assembly Resolution 37/30, A/RES/37/30, 23.11.1982 <http://www.un.org/documents/ga/res/37/a37r030.htm>

General Assembly Resolution 1514 (XV), UN Doc.A.RES/1514 (XV), 14.12.1960, <http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/152/88/IMG/NR015288.pdf?OpenElement>

General Assembly Resolution 1541 (XV), UN Doc.A.RES/1541 (XV), 15.12.1960, <http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/153/15/IMG/NR015315.pdf?OpenElement>

On the Establishment of a Cabinet of the Transitional Government of East Timor, UNTAET Regulation 2000/23

Report of the International Commission of Inquiry on East Timor to the Secretary-General, UN Doc A/54/726-S/2000/59, 31.1. 2000, [http://www.unhchr.ch/huridocda/huridoca.nsf/\(Symbol\)/A.54.726,+S.2000.59.En](http://www.unhchr.ch/huridocda/huridoca.nsf/(Symbol)/A.54.726,+S.2000.59.En)

Report of the Secretary-General, . S/1999/862, 9.8.1999, <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N03/535/96/IMG/N0353596.pdf?OpenElement>

Report of the Secretary-General on Timor-Leste pursuant to Security Council resolution, S/2006/628, 8.8. 2006, <http://daccess-ods.un.org/TMP/4063537.html>

Report of the Secretary-General on the United Nations Mission of Support in East Timor, S/2003/944, 6.10.2003, <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N03/535/96/IMG/N0353596.pdf?OpenElement>

Report of the Secretary-General on the United Nations Transitional Administration in East Timor, S/2001/983, 18.10.2001. <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N01/583/27/IMG/N0158327.pdf?OpenElement>

Resolution of the Commission on Human Rights, 4/RES/1999/S-4/1, 27.9. 1999,
[http://www.unhchr.ch/huridocda/huridoca.nsf/\(Symbol\)/E.CN.4.RES.1999.S-4.1.En?OpenDocument](http://www.unhchr.ch/huridocda/huridoca.nsf/(Symbol)/E.CN.4.RES.1999.S-4.1.En?OpenDocument)

Security Council Resolution 1272 (1999), S/RES/1272, 25.10.1999,
<http://www.un.org/peace/etimor/docs/9931277E.htm>

Security Council Resolution 384 (1975), S/RES/384, 22.12. 1975,
<http://www.un.org/peace/etimor/docs/753384.htm>

Security Council Resolution 389 (1976), S/RES/389, 22.4. 1976,
<http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/294/77/IMG/NR029477.pdf?OpenElement>

Security Council Resolution 1745 (2007), S/RES/1745, 22.2. 2007,
<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N07/247/37/PDF/N0724737.pdf?OpenElement>

Special report of the Secretary-General on the United Nations Mission of Support in East Timor, UN, S/2004/117, 13.2.2004,
<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N04/233/19/IMG/N0423319.pdf?OpenElement>

State Department Telegram 286 from Washington to USDEL Secretary Aircraft NIACT Immediate, "Portuguese Timor," December 5, 1975, <http://www.gwu.edu/~nsarchiv/NSAEBB/NSAEBB174/index.htm>

World Report 2002, Human Rights Watch, New York, 2002

White House Memo of Conversation, 10 December 1975, NSA

Stránky misí

The United Nations Mission in East Timor (UNAMET)
<http://www.un.org/peace/etimor99/etimor.htm>

United Nations Transitional Administration in East Timor (UNTAET)
<http://www.un.org/peace/etimor/etimor.htm>

United Nations Mission of Support in East Timor. (UNMISSET)
<http://www.un.org/Depts/dpko/missions/unmisset/>

United Nations Integrated Mission in Timor-Leste (UNMIT)

<http://www.unmit.org/unmisetwebsite.nsf/MainFrame-EN.htm?OpenFrameset>

**Projekt diplomové práce
Univerzita Karlova v Praze**

„Východní Timor – role OSN na cestě k nezávislosti“

Autor	Lucie Dvořáková
Vedoucí práce	JUDr. PhDr. Tomáš Karásek
Podpis	.....
Datum odevzdání	13.6.2005
Termín závěrečných zkoušek	LS 2006

Stručná charakteristika tématu:

Ve své práci bych se ráda zaměřila na cestu k nezávislosti Východního Timoru s důrazem na roli OSN v tomto vývoji. Nejdříve bych historickou metodou zachytila situaci ve Východním Timoru ve 20. století, včetně portugalské přítomnosti, občanskou válku v 70. letech po odchodu Portugalců a následné obsazení Indonésií. Svoji pozornost bych soustředila na angažování se OSN v konfliktu, počínaje násilnou a krvavou okupací, včetně dlouholeté apatie světové veřejnosti a mnoha masakrech až po přechodnou správu OSN a nezávislost 20. května 2002.

Proces osamostatňování Východního Timoru lze považovat za opožděnou kolonizaci a proto bych ráda našla odpověď na otázku, proč tato dekolonizace trvala tak dlouho, přestože se OSN angažovala v konfliktu a zda tato angažovanost byla dostatečná. Nastoluje se otázka, proč celý proces nebyl ukončen již v sedmdesátých letech.

Osnova práce:

Úvod

- Vymezení tématu, metoda práce

Stat'

- **Charakteristika Východního Timoru**
- **Portugalská přítomnost**
- **70. léta - první pokus o nezávislost, OSN reaguje**
  - Občanská válka
  - Okupace Indonésií a reakce OSN (rezoluce z roku 1976)
  - 27. indonéská provincie na periferii zájmu
  - FRETILIN jako komunistická hrozba, či strana bojující za samostatnost?
- **80. léta - houževnatý boj Timořanů, ne OSN**
  - dvojakost amerického postoje, snaha OSN o dialog
  - 1983 - dočasné příměří
  - návrat indonéského teroru prezentovaného před OSN jako „zacelování ran z občanské války vyvolané FRETILIN a Portugalci.“
  - Východní Timor se obrací na OSN s prosbou o „zahájení demokratického dekolonizačního procesu“, návštěva Jana Pavla II
- **90. léta – od boje k vysvětlovací kampani**
  - mezinárodní společenství jedná o timorské otázce, návštěva zástupců OSN neumožněna
  - růst nepokojů, masakr na hřbitově Santa Cruz
  - plán míru na Východním Timoru předložen generálnímu tajemníkovi OSN
  - 1996 – Nobelova cena míru pro předáky timorské rezistence
  - návštěva Nelsona Mandely a zástupce generálního tajemníka OSN pro Východní Timor
  - souhlas Indonésie s referendem pod patronací OSN
  - Mise OSN pro pomoc Východnímu Timoru (UNAMET)
  - Krvavé srážky s indonéskými jednotkami – ob stojí OSN?
  - 1999 – „krvavé referendum“, smrt Timořanů i pracovníků OSN
  - zásah mezinárodního společenství, ustavení pořádkové mise INTERFET (Mezinárodní síly pro Východní Timor) pod patronací Austrálie
  - indonéské uznání referenda a ustavení přechodné správy OSN na Východním Timoru (UNTAET)
- **nové desetiletí – první nezávislé kroky pod křídly OSN**

- správa OSN, peace-keeping, peace-building
- politická konsolidace – parlamentní volby, ústava
- 2002 – vyhlášení nezávislosti
- Podpůrná mise OSN ve Východním Timoru (UNMISET) a její role
- Situace v novém státě, přijetí do mezinárodních organizací

Závěr

- shrnutí podílu OSN na řešení konfliktu

Zdroje:

World Report 2002, Human Rights Watch, New York, 2002

Berlie, J.A., East Timor, A Bibliography, Paříž, 2001

Brown, B., East Timor – The Consequences, Wellington, 2000

Gusmao, J.A. Xanana, Timor Leste – Um Povo Uma Pária, Lisabon, 1994

Klíma, J., Východní Timor, Praha, 2003

Martin, I., Self-Determination in East Timor, The United Nations, the Ballots, and International Intervention, Boulder-Londýn, 2001

East Timor Annual Report, Reporters Without Borders, Paris, 2003

East Timor, Country Reports on Human Rights Practices, Washington, D.C., 2002

On the Establishment of a Cabinet of the Transitional Government of East Timor, UNTAET Regulation 2000/23

Report of the Secretary-General on the United Nations Mission of Support in East Timor, United Nations Security Council, New York, 6 October 2003

Special report of the Secretary-General on the United Nations Mission of Support in East Timor, UN, 3 March 2003

Rowan Callick, "Bright Dawn, Dark Days in Timor," in: Australian Financial Review, 23 June 2003

<http://www.abc.net.au/worldtoday/content/2004/s1112211.htm>

<http://www.easttimor-reconciliation.org>

<http://www.geocities.com>

<http://www.onlineopinion.com.au/view.asp?article=666>

http://www.pbs.org/newshour/bb/asia/july-dec99/timor_background.html.

http://www.timoraid.org/timortoday/html/about_east_timor.htm.

<http://www.undp.east-timor.org>